BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 3.449

STANISLAI

ORICHOVII

ROXOLANI

FIDELIS SVBDITVS

Siue

DE INSTITVTIONE REGIA

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM

Libri duo.

Extarum Camaldulen. eremi monachi asceticarum

11.756

Primo Cracouiæ A. Dñi. M. D. LXXXIIII.

POSTEA LEOPOLI

In Officina Typ: Ioannis Szeligæ, ARCHIEPISCOPALIS Typographi. Anno Dñi. 1632.

INSTITUT
OSSOLINSKICH
XVII - 3449 - II

AD SE,

AD SERENISSIMVM REGEM POLONIAE, STEPHANVM BATHORRHEVM In Fidelem Subditum.

IACOBI GORSCII PRAEFATIO.

PRINCEPS ILLE HETRVriæ Mœcenas, à quo eruditorum virorũ literarumq; patroni, Mœcenates, prouerbiali sermone appellantur, Serenissime Rex Stephane, Cæsari Octauiano, quí á Senatu Augustus appellatus est, rerum potito, & de summa imperij deliberanti, & Rempub. vt tum Agrippa suadebat, Senatuí & populo Romano reddere volenti, vt, quòd ipse imperium tot, tantisq; bellis, magno cum labore, plurimisq; & suis, & suorum periculis liberasset, atq; ab interitu vindicasset, perpetuó retineret, author fuit: idq; ei splendida sanè & copiosa oratione suasit, quód rem Romanã, alia ratione nequaquam subsistere posse cerneret: propterea quód prudens ille vir, nunquam defuturos in tanto imperio videret, qui vel ambitione imperandi, ad seditiones excitandas, incitarentur, vel odio aduersariorum & vlciscendi cupiditate, victores ad arma raperentur, qui bella è bellis sererent, ac in malum Reipub. & diserti, & strenui essent. Cui morbo quoniam nulla alia medicina mederi posse videretur, præterquam si vnus totius imperij potestatem haberet; eam potestatem, vt ipse Cæ-

sar, qui tot, tantaq; bella pro patria gesserit, qui orbi terrarum pacem reddiderit, vt retineret, hortatus est. Cuius consilium, cùm Augustus approbasset, & semel acceptum imperium, retenturum se promisisset, & rationes tanti imperij, ab vno gubernandi demonstrari sibi postularet; Mœcenas pro suo, & erga, Cæsarem amicum, singulari, & erga patriam amore communi, ea consilia & rationes Reipub. constituendæ illi demonstrauit; vt in ea eius Monarchia, nemo libertatem eam, in qua natus esset, desideraret & ille optimi principis & patris patriæ cognomentum consequeretur. Inter quæ quidem Mœcenatis consilia, quæ Augusto dederat, illud etiam erat; ne cuiquam facultatem se adeundi, consiliumq; ei aliqua in re dare volenti denegaret. Cuius consilii eam rationem reddebat. Quòd, si verba eius, qui consilium daturus veniret, satis sibi facerent ac consilium illud vtile videretur; magnum fructum, non exiguamq; vtilitatem inde caperet: sin verò leuè esset; iacturam tamen ille nullam inde sentiret. Et propterea monebat, vt & bene consulentem honore afficeret, & eum, qui minus aptè diceret, non reprehenderet; quòd mens cuiusq; in consilio dando, non euentus rerum spectandi sint. Cuius rei Demosthenes etiam ille omnium Græcorum summus Orator suos Athenienses monere solebat, omnibusq; consulendi de Repub. potestatem dandam esse suadebat; vtè multorum multis consiliis, quod optimum esset, deligendi facultas ciuitati esset. Et equidem sæpè sit, vt qui videre nihil videantur, eos optimè pro tempore consulere videamus, & quod maximis viris in mentem cogitare non veniat, à vulgi aliquo depromatur, adeó, vt & cerdo aliquando, loqui opportunè, prouerbio satis trito, dicatur. Quod Mœcenas, cùm sæpè fieri accidere non ignoraret, inter cæ

tera gubernandi imperii consilia recta, Cæsari hoc ipsum suadebat; vt facultatem cuiq; ad se accedendi, & verba apud se faciendi, daret. Quod equidem Serenissime Rex Stephane, vt tu item facias, exhortari te non est opus: sponte tua id facis: omnibus te facilem præbes: nemini nostrum potestatem te adeundi, & verba apud te liberè faciendi, denegas. Augustum alterum te principem experimur: nec sanctiorem, nec benigniorem vnquam in hoc regno Regem cognouimus. Duas plurimùm á se distantes virtutes in te admiramur; sæueritatem, & comitatem. Sæueritas tua, & grauitas, imperio digna, vt te veneremur: comitas vt amemus, facit. Sæueritas enim cum grauitate, vitæq; sanctitate, Maiestatem Principum sustentat: Comitas, atq; humanitas, amoris parentes sunt. quas quidem virtutes, qui coniunxerit, ac in præsidium aduocauerit princeps; optimè imperio suo consulit, seq; securum omnes in partes reddit. Nam vt sæueritas contemni, ac negligi se non patitur; ita comitas, atq; benignitas omnes in sui amorem rapit, amicosq; efficit. Quibus virtutibus, quòd te sereniss ime Rex munieris, eaq; Regni tui comites tibi adsciueris; firma præsidia tibi adhibuisti. His præsidiis munitus, & hostilem animum frangis; & tuorum Ciuium, summum amorem erga te excitas. Hoc idem Augustus Cæsar fecit: hæc eadem præsidia, retento imperio, sibi adsciuit; atq; id effecit, vt nemo illi aduersari auderet, omnes parerent, omnes amarent. His artibus ille, & hostes reprimebat, & ciues in officio continebat, & inimicos, vt amici essent, efficiebat: Et ita in omnibus præesset, vt tamen vnus ex omnibus esse videretur. Hoc quoniam tibi Serenissime Rex contigit, quoniam eadem ipsas artes, ad gubernandum hoc Regnum attulisti; & tibi multum gratulamur, &

nobis gaudemus, conditionemq; nostram laudamus, Deoq; gratias agimus, qui nobis, tantis tamq; præclaris virtutibus instructum Regem dederit. Quod equidem ego à primò tuo in hoc Regnum ingressu, cùm semper sentirem, publiceq; apud omnes, & voce, & scriptis (atq; haud sciam, an non etiam vsq; ad inuidiam) testari solitus essem; Tum verò, vt nunc, hoc cum maiore fiducia, & animo præsentiore faciam, huius quem in cõsilium Serenitatis vestræ adduco, Stanislai Orichouii Roxolani, viri, in hoc Regno, cùm ob nobilitatem, splendoremq; generis, tùm verò ob ingenii magnitudinem, eruditionis copiam, & dicendi vim Demosteneã, celeberrimũ, authoritas me cõfirmauit. Cùm enim, inter cætera eius scripta, quæ ille, vel excussa, atq; in publicum data, vel domi pressa, amicisq; tantum cõmunicata reliquit, eum librum, in quo Regem Regno vtilem informat, ac quibus artibus regnum, apud Regem Sigismundum Augustum, gubernandũ fuerit, differit, quemq; librum ille, Fidelem Subditum, siue De institutione Regia inscripsit, reuoluo; inueni planè omnes illas virtutes, omnes illas artes, quibus Regem optimum, instructum, ad gubernacula accedentem, institutum, & instructum oportere ille voluit, in te, Serenissime Rex Stephane, non fore lùm lucere, verùm etiam elucere, contraq; nullius eius vitii, quod Regem vitare suadeat, ne vestigium quidem apparere. Vt equidem, dum Orichouius, quem animo conceperat principem, quasi vero colore dicendi sua copia depingeret, natura, te talem conformare Regem voluisse, credam. Vt quod Orichouius verbis, illa re ipsa effingeret, optimiq; Regis te viuum exemplum nobis proponeret: & ideam illam, quam animo comprehensam egregii Regis Orichouius teneret; in te inclusam, & ad viuum expressam

oculis nostris subiiceret. Quod si Orichouius hanc issam ideam optimi principis in te re ipsa cerneret; quantum exclamaret? quas ille Deo gratias ageret? quòd, quam ille animo formam boni principis concepisset, re ipsa te talem Regem suum contueretur. Ac si illi de Regis officio deinceps differendum esset, te nobis exemplum eius, omnibus numeris absolutum, monstraret? ac neq; Xenophontem in suo Cyro eam formã optimi principis expressisse, quàm in te reluceat expressa, diceret. Viueres Orichoui, viueres: non tibi nunc materia scribendi, non virtutes, resq; præclarè gestæ, tua illa diuina dicendi facultate celebrandæ, deesset. Solebat, Serenissime Rex, Orichouius, & virtutes insignes admirari, & vicia acerrimè impugnare, liberè apud principes viros de officio cuiusq;, & de Reipub. disserebat. Magnus hic vir libertatis Polonorum propugnator erat, officiiq; ab omni ordine diligens exactor. Quod cùm alia eius scripta, tum verò hic, cum quo ad te Serenissime Rex venio, fidelis subditus (cui, vt facultatem apud te, sua explicanti consilia Regni huius gubernandi, vt soles, benignè præstes, cum ipso Mœcenate rogo) clarè demonstrat: & equidem ab hoc multi de libertate Reipub. disputare liberius didicerunt: in qua tuenda tamen Orichouius, modum tenendum esse voluit. Solebat enim ille, illud Poëtæ sæpè vsurpare:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos citra, vltraque nequit consistere rectum.

Vera igitur illa & legittima, omnibus communis & par libertas ab eo defendebatur: non in vno ordine, non intra paucorum domos eam concludebat; totius Regni possessionem illi tribuebat: inter omnes omnium ordinum homines defusam esse volebat: quod quàm verè dicam, fi-

delis

delis hic subditus, quem ad te Serenissime Rex mitto, satis luculenter demonstrabit. Cuius fidelis subditi, si Maiestas tua consilia probauerit, secutaq; fuerit, & facultatem ei apud te de libertate nostra, de officio & Regis & subditorum differenti largita fuerit; & quis vir Orichouius fuerit, & quam libertatem defenderit, qualem Regem esse cuperet, quæ officia ab omnibus omnium ordinum hominibus requirat, facilè perspicies: magnumq; fructum inde referes, & maximam voluptatem inde capies; quòd eam rationem, quam ille in suo Rege Augusto, gubernandi Regni huius, exposceret, tua sponte ingressus fueris: hominiq; illi, qui omnibus, in omni genere consiliorum satis faciebat, satis feceris. Non dubito equidem Serenissime Rex, non defuturos, qui meum consilium huius edendi libri, Maiestatiq; tuæ dicandi, reprehendant; studiumq; meum, & amorem ardentem erga te, & perpetuam Maiestatis tuæ obseruantiam, ambitionem appellent: ea siquidem omnium meorum studiorum ratio est; vt nusquam illis æmula inuidia desit: me tamen hoc malum, quod toties calcaui, quòdq; me ad maiora animo complectenda semper excitaret, nihil mouet. Amaui Orichouium me amantem, & scripta sua ad me, posteaquam ab errore, in quem lapsus fuit, ad Ecclesiam redierat, semper allegantem: incendor desiderio & amore Maiestatis vestræ, Domini mei clementissimi; & Orichouium igitur in tuum consilium venire, & te Serenissime Rex eius consilio vti cupiebam: propter ea, quæ in hoc fideli subdito continentur, commoda. Nihil vnquam Serenissime Rex prætermittam, quod vel commodis, vel ornamentis Sacræ Maiest. vestræ inseruire, vel ad salutem Reipub. libertatemq; veram tuendam, quam maiores mei, sanguine suo partam, mihi vná cum ceteris

parem,

parem, hæreditariāq; reliquerunt, pertinere videro. Neq; cuiusquam minas tam extimesco, vt ab officio meo, & ab ea obseruantia, quam Maiestati tuæ, Regi meo debeam, discedam; & quem locum colendi, obseruandi, & amandi tui, Regis mei, fidelis subditus semel occupaui, deseram. Quod studium meum, amoremq; erga se, vt Maiestas vestra æqui & boni consulat, Orichouiumq; nostrum, de Regni nostri rationibus differentem, & quæ ratio libertatis nostræ in hoc Regno ante te Regem fuerit, demonstrantem, ea benignitate, qua omnium bonorum consilia excipis, audias, etiam atq; etiam rogo; ac omnia fausta Sacre Maiestati vestræ, à Deo patre misericordiarum, cuius bonitate te Regem habemus, opto.

TETRASTICHON
cuiusdam, ad Scriptorem.

Scriptor cur hæc non celas? Quoniam esse fidelis
Cœpi. Cur olim non? Sycophanta fui.
Vera loqui puduit? Magis ab mendacia prosunt
Præmia quæ veri? Furca, flagella, neces.

IN FIDELEM SVBDITVM

STANISLAI ORICHOVII ROXOLANI

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM POLONIAE REGEM.

Præfatio.

CVM IN RVSSIAM CVNcta modò influeret Scythia, metuq; hostili conuellerentur hîc apud nos omnia; re ipsa coactus, ad te misi ea nominatim, quæ compresso nomine dudum ediderам. Cùm enim propositi anniuersario hosti in Russia essemus, adductus sum aliquot ab hinc annis, partim fide erga te mea, partim verò charitate patriæ; vt tibi designato tùm primùm Regi ea proponerem, quibus tu patri succedens, vti posses pro salute nostra. Neq; verò à me id arroganter factum existimari debet, arrogantiæ enim ibi locus non est, vbi ipsius authoris ratio nulla est; sed cùm in metu seruitutis & nos

Tartari anniuersaria calamitas Russiæ.

Causa scribendi fidelis subditi

assiduè versaremur, & tu propugnator Sarmatiæ designatus nobis esses; de summorum Philosophorũ sententia ostenderẽ tibi, cõmuni fidelis subditi nomine, qualẽ te Regẽ esse à pueritia conueniret; si & Russiam seruitute liberare, & communem regni tui libertatem præstare velles; vt hoc nomine nullam aliam gratiam abs te inirem, præter eam, quæ à bono Rege, subdito debetur fideli. Verùm enimuerò metus præsentis mali coëgit me, vt eadem mit terem ad te denuò, non iam communi, sed proprio meo nomine; vt nomen ipsum admoneret te, quo loco, quantòq; nunc simus in periculo. Es tu quidem ab auis, ac proauis Sarmatiæ Rex; sed tamen pro generis ac nominis tui amplitudine, nullum aliud munus, neque maius omninò, neque te Rege dignius à tuis expectabis; quàm vt ab iis certior fias, cuiusmodi te Regem sibi vellint esse: quid desiderent in te: quid requirant à te: quouè totum vellint propendere te. Neque enim in eo posita sunt tibi omnia, quòd Rex à Polonis apellatus es; sed, quòd secundum hoc nomen regnas, in eo summa est tibi rei: alterum enim horum, beneuolentiæ est subditorum tuorum; alterum verò virtutis atq; præstantiæ Regiæ. quæ quantò præ cæteris rebus omnibus excellentior est, tantò ad eam aditus expedi-

tior est iis, qui animo sunt excelso, ac vitiis libero. Quomodo enim quæso is, in quem tanquã in imã voraginem cœtus vitiorum omnium concesſit, Regium tuebitur nomen? cùm in res plenas perturbationũ atq; metus inciderit? aut quomodo rebus dubiis consilio; desperatis verò præsenti animo, ad esse poterit heluo ac lurco? prius peste atq; vastitate cuncta interibunt; quàm is opem tulerit Rex, diademate nomen Regium metiens, non virtute. Quòd si exemplis hoc, quàm sit verum, perspici debet; præsens calamitas nostra exempli satis est ad omnes tales casus. Afflicti sumus, ferro, atq; igni penè deleti. Oramus te cuncti, vt nobis adsis, nostramq; calamitatẽ pro materia tibi oblatã putes esse; in qua non tam nomen tuũ, quàm virtutẽ tuã Regiam sentiamus. Est in te summa præstantissimaque dignitas: est genus Iagellonum inuictum, ac victoriosum: sunt exempla patris viua atque recentia: fac quæso, animus quoque in te appareat, & patre, & genere, & isto loco dignus. quòd si qua in re ab his discrepaueris, parumne documento nobis erit, pessimè cum iis agi, quibus fato Reges nascuntur, atque casu fiunt? Atqui nos hæc tam enixe ideò ad te scribimus, quòd metuimus, ne captiui hinc in Scythiã abducamur postridiè. Quòd si acciderit,

Regnare bene Regis proprium.

Rex vitiis dedito officio suo vtinequit

Pericula Regni materia sunt regiæ virtutis illustrandæ.

Quid metuat scriptor.

ciderit, satísne nobis erit ad consolandam seruitutem qnòd tu Regis filius atq; ipse Rex nos amiseris? Equidem non arbitror: virum libertas nostra requirit vt sit salua, non titulum Regis. Quære nunc ab iis, qui ex Rusia captiui in Scythiam modò sũt ducti, quem accusent? cuius fidem implorent? de quo sublatis in cœlum manibus, eiulatu diurno atque nocturno quærantur? De te vtiq; ó Rex: quòd te videlicet viuente Cracouiæ, illi miserè perierint in Rusia. Ad quomodo perierint; sine lachrymis hoc dici non potest. Defendente nemine, propugnante nemine, incensa sunt oppida: expugnatæ munitiones: capti, ac cæsi multi Illustres viri: infantes iugulati: cæsæ anus: ante ora patrũ violatæ puellæ: constupratæ ante virorum conspectum matronæ: abducta iuuentus: cum qua instrumentum, pecus atque labor omnis interiit rusticus: solus in agris atq; coloniis nostris multus habitat nunc horror atque mœror. Et nisi Ioannis Tharnouij imperatoris diuina atque incredibilis virtus obstitisset, Scythiamq; ferro atque igni grassantem repressisset; amplissimam illam opullentissimamq; Rusiam videres nũc totam in fauilla ac cinere. Verùm cùm Ioannes Tharnouius natus huic regno conseruando imperator, nihil ad celeritatem sibi reliqui feciſ

Quærela captiuorũ

ſet, quantumq; ex fuga potuit, militem colleiſſet, deſperatis iam rebus noſtris incredibili celeritate ſalutem attulit, Ruſsiamque ex faucibus lethi ereptam, afflictam licet, tibi conſeruauit, vt haberes quod curares, quodué reſtitueres. Quibus malis atq; in commodis, vt quámprimùm occuras, nón ne memor paternæ atq; auitæ virtutis, Cracouiam illecebram adoleſcentiæ tuæ, quàm primùm relinques? & te in Ruſsiam conferes? vt eam reſtituas, eiúſque reliquias conſerues, quas tibi feci reliquas hoſtile ferum? quod neſcio, an tibi facilè factu fuerit, niſi talibus præceptis atque inſtitutis Philoſophiæ abundaueris, quæ complent ac perficiunt magni regis mentem. Niſi enim ex huiuſmodi præceptis conceperis robur animo; & niſi te Regem eſſe quaſi Philoſophum quēdam, nō ſub tecto ſed ſub dio habitantem, cum animo tuo ſtatueris; fletum hunc præſentē ab oculis noſtris nunquam abſterges. Et quoniam tibi ſūmis rebus occupato, ad ea in veſtigāda tēpus deeſt, quæ in ipſius Philoſophiæ receſſu poſita ad bene gubernandam Rempub. valent plurimū; dedimus operam, vt ea deprōpta ad te in præceptis monitiſq; mitteremus: ſi non omnia, ad præcipua certè quidem. Itaq; Fidelem Subditum, natum domi noſtræ annis ab hinc ſex, copioſiorē

Quibus malis atq; incommodis quā primum occurrendum.

Philoſophiæ præcepta Regi neceſſaria.

BIBL. Z.N.IM. OSSOLINSKICH

pioſiorem aliquantò, quàm dudum, ad te cum talibus præceptis publicè mittimus: quem vt ſtudioſè cumulatum reddam, addidi & alterum quaſi prioris comitem, ac penè germanum, quem defuncto iam patre tuo nuper confeci tibi; quibus vtriſque Philoſophiæ ipſius præſcripto, quaſi circino quodam circũſcripta eſt tua omnis regia vita, rebus vtique & exemplis ad noſtram conſuetudinẽ aptis. Nec verò ſum neſcius, nõ defuturos Gnatones aulicos, qui aucupũ ſimiles, voce adſimulata, vos Reges captant, ac ita dicunt: Quid hic ſibi vult monitor odioſus Regum? qui is? aut vnde? Quibus ego reſpondeo: Principiò, vt interea medijs in delicijs quieſcant, ac ventri & petulantiæ ſuæ apud vos Reges ſtudeant, nobis verò moleſti non ſint; dum nos te Regem noſtrum veris ac fidelibus monitis ad ſalutem cõmonem tutandam exhortamur: Deinde, iſti diſcant aliquando eam rationẽ Regum eſſe; vt nemo illorũ rectè poſsit imperare aliis, niſi ipſe prius parẽre rectè monẽtibus didicerit: Poſtremò, tu inuitis hiſce aulicis ita ſtatues, Reges non debere eſſe apum ſimiles, quæ curatores ſuos pungunt, eo præſertim tempore, quo cum regno ipſæ pereunt. Proinde auertes te quidem à nomine noſtro: quis eſt enim filius Orichouj, vt fiat monitor Regis? ſed

Libri duo fidelis ſubditi.

Votes aulicæ.

ea ta-

ea tamen, quæ deprompta tibi mittuntur ex ipsius Philosophiæ vestræ Regiæ penetralibus, sine qua vir bonus, ac sapiens Rex nemo potest esse, grato ac iucũdo animo, à me fideli tuo subdito excipies; non quia à me missa sunt; sed quia præclara ac verè Regia videntur esse, suntq; cognitione tua dignissima: eaq; sic leges, ac ad salutem nostram accõmodabis; vt te aureum matris tuæ partũ dicamus, nostræq; patriæ diuino munere tam necessario tempore natum iudicemus. Quorum alterum pertinet ad nominis tui gloriam sempiternam; alterum verò ad leniendum mœrorem ac luctum nostrum præsentem. Benè & feliciter valeat Maiestas tua. Datum ex Zvrouice paterno rure, die diuo Michaëlis sacro. Anno Christi Dei nostri 1549.

FIDELIS SVBDITI DE INSTITVTIONE REGIA.

LIBER PRIMVS.

VI PRINCIPES MONENT Ô REX, duas res aduersas timent; odium, & contempum. Nam neque monitorem fert fortuna, neq; ratione Rex. Hoc ego metuens obmisi nomen, ne & odio alicuius mõstraret iter, & ob hoc in scripto authoritas esset minor. Subditũ me tuũ profiteor: quo, testor Deum, non est fidelior alter. Habes causam prætermissi nominis. Nunc quid, & cur ad te scribam, accipe. Scisné tu, quis es tu? Rex. Regis igitur tu, regor ego: sapientior ergo tu, quàm ego. Quòd si tu sapiens; liber, diues, felix ego: quòd si tu desipias; seruus, vagus, exul ego. Nemo igitur delicto tuo miser, nisi ego. Ergo iam vides, licêre mihi, dum adhuc integer sum, tuum implo-

rare

rare fidem; vt dum licet, discas, quo pacto mihi periculoso hoc tempore, patriam, leges, libertatem que conserues. Et quoniam ad multa tibi obstat ætas, adducor fide, vt ea quæ noceant, admoneã pura & fideli oratione: neq; enim aliam noui (quam, caue contemnas) quòd omnis monitor, interpres Dei est, vt eius lege viuas: quòd si hunc contemnis; caue, ne tibi Deus pro monitore parasitum mittat, cum mendaci spiritu, qui te decipiat. Quamobrem, quò maioris imperij Rex es, eò curare te impensius æquum est; vt consilia recta iam nunc iniuncta habeas, quibus tot populos conserues. In quo te iuuare possunt hi, qui te amant, & tua salute suam contineri putant; è quorum numero ego vnus sum, vt mox hoc indicabit scriptũ, quod iam tibi hisce libris proponam. Quorum primus ineuntem Regiam tuam ætatem, alter verò regnantem te totum complectitur. Et quoniam omnis administratio Reipub. diuiditur in Regem, & Senatum: hisque duobus mandatur custodibus: de vtroque dicam; ita tamen, vt prius te tanquam caput inspiciamus, deinde Senatum. Hoc igitur ante omnia scito, non quemuis imperio esse aptum, sed tantum hominem veri atque iusti natura cupidũ. Sed hoc non satis est, nisi etiam accedat doctrina, quæ hunc

Veros monitores non ferentibus, parasiti dantur.

Summa librorum.

Qui imperio apti.

ipsum hominem quid verum, quid iustum sit, erudiat. Vt enim ager, etiamsi natura fertilis sit, sine cultura tamen sterilis erit; sic hominum natura, quantumuis excellat, nisi accedat doctrina, nihil edit laude dignũ. Quare non sunt tibi audiendi ij, qui te à studio earum artium abducunt, sine quibus omnis vita barbara est, & inutilis, cùm in omni procuratione, tùm verò vel maximè in administratione ciuili. Cùm enim in minimis artibus nemo opus facit, nisi is, qui didicerit; dic quæso, cùm omnium difficilimum sit gubernare regnum, quod opus in eo tu facies Rege dignũ, nisi didiceris? quo modo iustos, honestos, ac conuenientes, efficies ciues tuos; si neq; iusti, neque honesti, neq; pacis rationes vnquam cognoueris? non traduntur hæc, mihi crede, risu & cachinno aulico: sed inde petuntur, vnde olim sanctissimus pater petebat tuus, qui viro docto, ac Sancto Dlugosio traditus puer, non prius discebat, quo fræno coërceretur equus, quàm quo ipse cupiditates refrænaret suas: ab hoc ille didicit timere Deum, amare suos, Rem pub. regere, vnire ciues, tueri fines, belli & pacis tempus nosse. Quibus cognitis, labore deinde & metu excitata virtus summi illius viri, in solio paterno atq; auito consedit. Habes exemplum domesti-

Rex regnandi peritus esse debet.

Præceptor Sigismundi patris.

cum

cum, à quo tibi discedere turpissimum fuerit. Accipe nunc externum, non minus ætati, quàm dignitati tuæ aptum. Alexander Magnus, cùm id ætatis esset, iam Thebas euerterat, ex ludo atq; disciplina Aristotelis progressus: & vt multa in pauca conferam, vna erat viuendi norma proposita his omnibus, quorum est eritque semper æterna memoria, quam Phœnix ille Homericus proponit Achilli, qui se dicit ideò missum esse à Peleo patre, vt illum sapere prius, deinde facere doceat: ab hac norma qui discesserunt, pernicioſi suis Reges fuerunt. Quæ enim alia vis Dionysium Tyrannum in Sicilia, quæ Boleslaum in Polonia, quæ Claudium Romæ, quæ Neronem, & breuiter, omnes tám Græcos, quám Latinos, atq; Barbaros Tyrannos effecit, nisi mens bonis præceptis vacua? Iam verò, quibus voluptas pro crudelitate placuit, vt Sardanapalus ille Assyrius, Heliogabalus Romanus, Alcibiades Græcus, spretis literis & earum doctoribus, vixerũt cum impuris parasitorum & sycophãtarum gregibus, cum iis, qui conuiuium de die apparare, scortum cum fide adducere, canere, psallere, risus tempestiuos mouere, nugari, blandiri, mentiri, laudare malos, reprehendere bonos, norant: apud quos erat virtus vitium: pudor pro stu-

Alexandri Magni adolescentia.

Phœnix Homericus.

Exempla Tyranno-rum.

Molles Reges ineptiregendo.

Deprauatorum Regum Studium.

pore: continentia pro ſtultitia: frugalitas habeba tur pro auaritia. Sic omni choro virtutum ex animis horum quos commemoraui exploſo, ſemotis etiam fidelibus mentium noſtrarum cuſtodibus, ratione, & doctrina; amor, luxus, deſidia, atque inertia, in locum virtutum ingreſſa, eò amentiæ iſtos perduxerat; vt Sardanapalus inter ancillas neret: Heliogabalus ex ſcortis exercitum inſtrueret: Alcibiades verò pudicitiam vltro proſtitueret. Et tamen cùm ita viuerent, mirè placebant paraſitis: qui maximo cum applauſu illorum, inſolentiam vocabant diſciplinam: licentiam verò libertatem: intemperantiã honeſtatem: audaciam poſtremò ipſam fortitudinem. Vides iam optimè Rex, vt aliquando ad te redeam, & illos crudeles, & iſtos voluptarios principes tales in imperio fuiſſe, qualis illorum educatio præceſſerat. Simul & illud iam tibi notum eſt, id quòd memoria tenere debes, ſine bonis præceptis, & honeſtis inſtitutis, virum bonum eſſe non poſſe; multò minus Regem: & tamen adhuc dici audio, idque à tuis, Regem te eſſe debere, non monachum; & ideò minimè tibi opus eſſe litteris. Proh Sancte Iupiter, Monachum ſapientiorem eſſe debere, quàm Regem? An in Regno tuo ſapientior erit is, qui in angulo cum vno atque altero

Regis educatio quid afferat.

Corruptæ voces.

altero monacho finget & refinget otiosos syllogismos, quàm tu, cui tot ac tantæ res curæ sunt? Senatum inquiunt prudentem esse sufficit: hoc idem est, ac si quis dicat: Nauclerus sanè insaniat, modò vector sapiat: sed non est ita, non est, ô Rex, occlude aures: caue credas: Syrinum hic cantus est: necesse enim est tibi languere opus, vbi imprudens est princeps operis. Eryngium herbam esse ferunt, quam cùm è capratum grege vna in os acceperit, ipsa primùm sola, quæ accipit sistitur, deinde reliquus caprarũ grex fit immobilis: nec prius mouetur, quàm caprarius ex ore capræ herbam exemerit. Ad eum modum necesse est omnem industriam atq; impetum recti concilij remorari principis inscitia. sed dices: satis iã admonitionis, iam Doctores profer. Et si tibi, Regi præsertim, facilis sit hæc inquisitio, quòd omnes bonos nosse deberes; tamẽ quoniam cœpi, ne hæc quidem prætermittam. Habes tu in tuo regno, si quispiam alter, ad omne Reipub. munus viros idoneos; sed nescio quomodo otium malunt quàm negotium: ego autem ex omnibus producam duos, industria, doctrina in tuo regno minimè secundos, Stanislaum Hosium, & Martinũ Cromerum, quorum opera hoc es assecutus, vt exteris nationibus literas iam nosse videamur: quos, si

Sapienti Senatu sapientior fit Rex.

In Polonia esse viros prudentes qui Regi á cõsiliis sint.

tibi

tibi ahibueris comites, & si cum his frequens fueris, non erit cur aut Alexandro Aristotelem præceptorem, aut Dioni Platonem inuideas: ijsdem tu præceptis, quibus olim illi, istorum opera facilè & citò excelles. Sed de institutione satis, & fortasse vltra modum etiam; verùm fides, & amor, solent carere modo. proinde ignosces, & nunc cætera beni gne & attente audias. Proximùm est videre, cum quibus viuas: sed scrupulosus hic & angustus locus est. Nam si quis à me quærat vnus è multis, quid mihi videatur familia tua? respondebo, honestissimam, & plane regiam mihi videri. At si quis morosus Theologus, vt Clepars, quærat: Heus tu, nosti conuictores Regios? noui, quid, ōnes isti sunt Regis conuictu digni? Hærebo: & si vrgebit, respondebo: Non omnes. Qui igitur ibi indigni Rege? dicā, qui semper laudant Regē. Qui illo digni? qui aliquando reprehendunt Regem. Cur? quia Rex iuuenis; errare, falli, decipi potest. Cum his ergò viuendum Regi, qui reprehensione corrigunt Regem, non qui laude errantem Regem confirmant. Sic ego Theologo isti eius supercilium intuens responderem, multorum Regum admonitus exemplis, qui blandis hominibus versutis & callidis cùm conniuerent, turpissimi fuerunt. Quid enim Ptole

Familiares Regii quales esse debeant.

Familiares deprauati corrumpunt Reges.

mæum

uæum Regem aliud in scena tibia canere coëgit? Quid Neronem orbis terræ principem scenico apparatu larua & coturno induit? nisi adulatorum aust cùm cantus illorum Apolline digni, conuiuia Bacho, palestra Hercule, ab adulatoribus digna vocaretur. Quare non est, quod in omni vita aliud magis fugias, quàm adulatorem: hic enim solus dementat Reges, & quasi Circæo poculo, in quas vult, illos mutat formas. Hocq; ille inprimis assequitur, reprehendendis studijs virtutum, vt si verbi gratia, temperantem te videat, protinus clamat rusticam hanc esse vitã conuiuio est opus: sine puellis, & choro, & symphonia ignobilem esse Regem. Allegabit etiam exempla, se vidisse, hunc & illũ Regem, sine cantore, & tibia, & choro, nunquam cœnasse: is idẽ excogitabit tibi vestes, inueniet vnguẽta, instruet balnea: apud hunc & illum senatorem quæret tibi cõuiuia, laudabit saltus, incessus, equos tuos iurabit ne in stabulo quidem Turcico meliores. Ad si quis nunciet fines vastatos; extenuabit mox acceptam cladem: tibi, inquiet, adhuc satis regni est: deinde, si ipse omnia cures, nõ Rex eris, sed subdito miserior. Ad eundẽ modum, si quis vir bonus, & amans patriæ, aliquid commissum contra ius, aut non legitimè abs te factum, admoneat; nõ

Adulatores rectè monitis obstant.

fert libertatem hanc adulator; sed extemplo contra monitorem profert illum Tyrannorum laqueũ, crimen Maiestatis læsæ: in pectore Regis, dicet, cõditum esse ius: Regem nullo iureiurando teneri: & ab hoc qui dissentiat, Maiestatis esse reum. His atq; talibus artibus ille omnes tibi honesti excutiet rationes, & te falsis laudibus, tanquam quibusdam clauibus, partim ad inanissimas res, partim verò ad pernicioſissimas affiget; vt te hac via sensim, aut Boleslaum reddat crudelem, aut mollem Sardanapalum. Quod ne tibi cõtingat, non cum quibusuis viues: hosq; abs te segregabis, quos dicam loquaces, delatores, nugaces, & laudatores tuos; omnes isti corui sunt tui, & his multò deteriores; illi enim mortuis, isti verò tibi viuo insidiantur. Consequẽs etiam est, vt inspiciamus locum, in quo habites, de quo quidẽ facilis est sermo, cùm hoc constet, non cuiuis arti quemùis conuenire locum: fænerator vrbem quærit: causidicus forum: arator agrũ: tibi quoq;, quem summum artificem in Repub. statuimus, pro ratione artis tuæ locus deligendus est. Tu custos regni es, sic enim suprà posuimus: custodi verò locus, non intra, sed extra eas res, quas custodit, est attributus. vt generosus canis, nõ intra ouile, sed extra cubat, quò facilius sentiat lupos, perse-

Adulatores corui.

Locus habitationis Regis.

quatur,

quatur, & arceat: contrà segnis & degener, latitat post oues, & interdum in sinum turpiter refugit pastoris. Patiare hoc loco quæso salutis cummunis causa liberius quæ sentio monere. Tu Cracouiæ, adolescentiam teris, in vrbe præclara, & illustri fateor; sic enim est; nulla tamen cum tua laude. Est ea vrbs tota in otio posita, & plane inpenetralibus regni sita, in qua nullum habere potes virtutis ostendendæ campum. Commodè qnidē hic viues, non minus quàm olim Ludouicus Budæ; sed non maiorem etiam authoritatem apud tuos habebis, quàm olim habuit Ludouicus Budæ, qui Mascharis illis suis omnem spem suorum de se extinxerat. Cùm enim risum quærat Maschara; quid quæso tam ridiculum est, quàm est ex Rege mimus? Tu verò esto vir robustus, fortis, & inuictus Sarmata: & relictis Mascharis, aut Gallis, aut mollibus Italis, censeo, vt te in Gymnasium veræ virtutis in Russiam totum transferas, ex qua re hoc capies commodi. Primùm viues in labore & metu, hoc est, viues cum optimis adolescentiæ duobus magistris, qui primū varijs modis exercebunt te; postea prudentia, & consilio imbuent te: tum verò hæc eadē res, subditos tibi coniunget, & te omnibus amabilem efficiet, cùm viderint te suum Regem, non

Cracouiæ

Fauor subditorum Regi necessarius.

in puellarum cœtu, neq; in materno sinu domi latere; sed pro sua salute in hostico excubare: putabunt sibi tunc reuixisse Iagellonem proauum, Casimirũ auum, Sigismundum etiam patrem tuum repubuisse; cùm in tua indole, verisimam illorũ imaginem virtutis expressam agnouerint. Hæc meditere ô Rex: istos cogita: hos imittere. Quod si feceris, facilè te eximes ex obtrectatorũ ore, falso fortasse, sed tamen assiduo; & te efficies laudabilem, non luxuriosæ iuuentuti, neq; impudenti parasitorum gregi, sed auctis gentibus & imprimis regno tuo. Habes cum quibus viuas: & vbi degas. Nunc quoniã omnis tua vita singularis non est, neq; priuata; sed communis atq; publica; initio tibi constituendum est vt eorum beneuolentiam summo studio tibi adiungas, quorũ hominum Rex es: quæ præsidio sola regibus est: & sine qua, infirmũ, incertumq; est, quicquid in Regũ opibus est. Porrò quoniã Equester ordo firmamentũ regni tui est; hũc tu tibi õni ratione iũgas censeo, id quod duabus potissimum rebus assequeris. Vna, si nihil tuũ in regno tuo esse dicas, sed cuncta Reipub. adscribas, & te Regẽ esse fateare, quasi quendã custodem: porrò, custos nihil habet in his rebus suis, quas custodit, alioquin eius ipsius rei non custos erit, sed dominus: eo pa-

cto, &

ctio, & auaritiæ ſuſpitionē effugies, & ſpe liberalitatis tuæ, omnes ad amandum te allicies. Altera verò res eſt, quæ ad conciliandam beneuolentiam equitum plurimū valet, ſi eos quos bellis gerendis idoneos, ordinibuſq; ducendis aptos, & quos milites aduerſus excurſiones hoſtiū excubantes, principes ſui ordinis eſſe duxerint, clementia tua complexus fueris; induſtriamq; eorū, ſtudiumq; & de te, & de ſalute regni bene merendi, muneribus & honoribus debitis exornaueris; induſtriam amaueris; ignauiā, molleſq; animos neglexeris; paci & quietis rebus ſtudentes, in conſiliū allegeris; principes ſeditioſorum compreſſeris, proculq; á conſilijs de Repub. amoueris. Sed & illud ſedulo curabis, ne aut conquirendis poſſeſſionibus pro Rege vicinus ſis ſubditis, aut contemptis bonis & fortibus viris, ipſe charus ſis nulli. Quomodo regnum defendas, difficilis ſemper fuit habita ratio. peccunia collata, illud deffendi quibuſdā non placuit, partim quod frequentibus tributis regnum iam exhauſimus, partim verò, quod inuentus ex hac ratione otiū nacta, omni in luxu defluit, quā corrigere, & vtilē regno efficere, facilè non eſt, niſi prius mutetur abs te tota defenſionis ratio. Et ſi ex me ſcire vis, quæ ratio mihi placeat, dicam, quæ olim

Ratio regni tuēdi, & iuuentutis exercendi.

placuerat sapientibus. Vniuersa Respub. nostra in decẽ & duos Palatinatus (ni failor) est distributa: ex his si ita partes facias, vt pro ratione tẽporis hoc anno militent, verbi gratia Palatinatus tres, altero totidem, & sic deinceps; cõmodissimè hoc modo Rempub. defendes: nam contra maiorem vim parata est tibi generalis expeditio. Talis militia, vide, quanta bona nobis adferat: primò, requiescent à tributo coloni: deinde necessitate militandi, iuuentus auocata à luxu, assuescet labori, & condiscet oneri: horum præterea patres, cum quadam æmulatione curabunt diligentius equos, arma, conquirẽt currus, & reliquum belli instrumentum semper domi paratũ habebunt, cùm certo sciuerint, post tertium quemq; aut quartum annum circulo ad se redire bellum: nunc autem, quàm frigeant apud eos omnia, tacebo, ne & meos tangam. Sapienter hoc illi videbant veteres Græci, qui hac sola ratione, & luxum de Repub. tollebant, & hostẽ ab illa arcebant. Dixi quod sciui, tu sequitor meliora, si hæc non placebunt. Tu ergo Rempub. hunc in modũ, & bello, & pace reges. Sed quoniã omne regnum tuum in belli, & pacis rationes distribuitur, quorũ vtrũq; certis legibus in nostra Repub. tibi est circumscriptum; non abs re quæri videtur, cùm in tuo

regno

Comparatio legis cum Rege.

regno, hæc duo sint præcipua Lex, & Rex, vtrum horum altero sit maius: vt omni errore sublato, intra fines officij tui certus consistas. Si enim audiamus Romanos Iurisconsultos, hoc est, Tyrannorũ parasitos; sine dubio omnia summa in regno tribuemus Regi. Nam & iustitiam ipsam vtilitate Regis definiemus, & legem ipsius dicemus esse placitum: nunquam rogabimus Regem, quare? nunquã iusiurandũ erranti proferemus: ipsum postremò fatebimur, vitæ necisq; nostræ dominum. & hæc, quò certiora sint Regi, communierunt illi crimine Maiestatis læsæ. At nos non in Neronis regno nati, sed in Sigismundi editi patria, ita à maioribus nostris edocti sumus; vt sciamus Regem deligi propter regnũ, non regnũ constitui propter Regem. Ex qua ratione multò nobilius atq; dignius regnum arbitramur esse Rege. Lex verò, cùm anima sit & mens regni, ideo potior est proculdubio regno, & consequẽter Rege. Maior ergo erit lex, quàm Rex, & melior, & longè illo nobilior. Quid ergo est lex, ego dicam: Lex ipsa princeps liberi regni est, vt iam docui, sed muta, cœca, & surda: ob quam causam etiam vnus homo deligitur, quem Regem vocamus, qui lingua, oculus, auris sit legis. Quod si lex audire, videre, loqui posset; nulla gens deligeret Regẽ;

ipsa

ipsa enim lex præciperet quid opus esset factò; sed cùm hoc non potest, interpretem habet Regem. Si quis ergò Trebonianus, aut aliquis ex seruitute Romana Vlpianus tibi blandiens, te summum in tuo regno esse dicat; negato: legem in tua patria regnare dicito, non hominem. Tu igitur quis es, si quærat sic respondepiè, & verè: Rex ego sum: hoc est, lingua, oculus, auris legis & breuiter, interpres legis; ita vt etiam iureiurando obstrinxerim fidem regno, ne aliud loquar, quàm quod vult lex. Talis responsio, vt vera erit, ita præclara atq; magnifica, & digna Casimiri Magni successore. Hic enim nobis primus sanctissimas & iustissimas leges dedit, quas omnes, illis exceptis impijs, de homicidio, te venerari æquum est, & ab illis ne transuersum quidem vnguem discedere. Cùm enim lex sit donum Dei, vlciscitur Deus violatores sui muneris, cæde, seditione, exilio, hoste, vastitate, seruitute: transfert postremò regnum de gente in gentem ob violatas leges. multa possem tibi exempla proferre, tam noua quàm vetera, quibus liquet miserabiles semper fuisse Tyrannorum exitus, id quod etiam disticho notatum est,

Iustitia arx Regũ

Iustitia & pietas validæ sunt principis arces,
Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.

Sed

Sed cùm ad alia propero, & tuæ ſacietati occurro, ideo hæc comittã, & illud concludam. Si legẽ ipſe tibi in regno veluti alterũ Regem præfeceris, beatum quoq; faciet te Deus, & regnum tuum, quòd te voluntati ipſius vltro totũ ſubieceris. At ſi hunc ordinem mutaueris, & te dominũ legis conſtitueris; mutabit etiam dominus regnum tuũ, & tradet illud aut hoſti, aut ſeruo tuo. Tot erant admonẽdi tui forte capita: nam illa, quæ cum multis videbãtur tibi eſſe cõmunia, prætermiſi: neq; enim nos te, vt priuatum aliquem hominem admonuimus; ſed vt Regem, cuius omnis vita, cùm referatur ad regnũ, earum rerum tantùm capita poſuimus, ſine quibus Rex vtilis regno eſſe non poteſt: trita verò & vulgaria vt dixi reiecimus. Nam ſi te, verbi gratia, admonerẽ, quo pacto cum vxore, quam ducis, viuas, ſic monerẽ: Suauiorem quidem nullum eſſe comitem; diligenter tamen cauendũ præciperem, ne illa ſuauitate ſua ita influat in tuum animum, vt aut omnem curam regni aboleat ex animo tuo, aut totam in ſe tranſferat: hoc ego ſi ita te monerem, neq; tu, neq; quiſquam alter magnopere attenderet; omnibus enim maritis generaliter hoc à ſapientibus præcipitur, ne quid aliud mulieris ingenio permittant, præter domus curam. Ideo hæc atq; his

similia prætermisi: his tantum contentus fui, quæ tibi soli erant propria. Proinde nemo me neq; negligentiæ, neq; imprudentiæ iure damnabit, quòd multa sciens obmisi. Hac ego prima parte suscepti negotij hunc in modum constituta, iam aggrediar secundam.

Secunda pars de Senatu.

Tyranni & Regis comparatio.

E Senatu hoc in summa scito, non alia re dignosci bonũ Regem à Tyranno, nisi conditione senatus; nam & tuetur suos Tyrannus vt Rex, & iustè interdum decernit, & aliquando suis ignoscit; at senatus nunquam similis est Regi. Etenim Tyrannus sanatum aut non habet, aut si habet, ex hominibus nequam collectum habet. Cùm enim ad suam ipsius vtilitatem cunctã Rempub. referat, cauet diligenter, ne quis illi obstet. Et si quando socios non tuendæ sed perdendæ Reipub. legit, inprimis curat, ne quis horũ sit aut lingua aut sententia liber. Diligenter enim cauet, ne quo casu homines, genere, doctrina, virtute illustres in sua tyrannide crescant; sed tum beatũ se esse putat, cùm viros fortes, magnanimos, prudentes,

dentes, doctos, & diuites, è dominatu suo exterminauerit. Contrà verò Rex, quoniã non sua, sed suorum causa, princeps in Repub. constituitur; vt eò plus prosit regno, asciscit sibi socium optimum, & præstantissimum quemq; cuius authoritatem metuat, cuius consilio pareat, sententia verò Rempub. bello & pace conseruet: ob quã etiam causam, ingeniosos & doctos colit, quòd eorum opera scit se habiturum viros Reipub. idoneos sine quibus nulli hominum cœtus, neq; vlla Respub. diu stare potest. Quod cùm ita sit, summam curam indeligendo senatu adhibebis. vt ex delecto tuo consilio Regem verum te esse, non Tyrannum, omnes homines facilè intelligant. Auaro, caue vllam partem regni committas: quod etiam sacræ literæ vetent, aliquid credendũ esse auaro. Et Paulus Apostolus: Radix inquit, omnium vitiorum auaritia est. Huic vitio proxima est luxuria, quæ nisi esset, auaros nullos haberemus; necesse enim est eum aliena appetere, qui sua profundit. Hinc nascuntur in Repub. doli, fraudes, proditiones, rapinæ, dissensiones, ac tenuiorũ oppressio. Quare vt ab hoc malo regnum tuum liberes; homines frui, temperantes, in senatum legitò, qui cõtenti sint suo, &, si ita necesse sit, paruo. Hominem etiam obscuro aut notato patre

Senatus qualis esse debet.

Aliena appetunt qui sua profundunt.

ortum, non admittũt ad Rempub. sapientes, quod, vt magnus thesaurus libertatis est liberis virtus parentis; ita contrà seruilem reddit filium ignobilis vita patris. Tu verò vt splendidum consilium habeas, viros illustres, & clarissimis parentibus ortos, quantum potes deliges, partim quòd veluti colũnæ quædam regni tui sint, partim verò, quòd longo seculorũm tractu regnicolæ cæteri, horum familiarum authoritati iam parêre didicerunt. Id quod tu assiduè experiris, non idẽ valere in tuo regno cæterorũ, vt valet Tarnouski, ac Kmithæ, Thœczynski, & aliorum similiũ nomen. Sed illud tamen fac memineris, honores virtutis, non generis esse premiũ: vt si quis Kmitha sit huic clarissimo & magno Palatino dissimilis lurco, ganeo, heluo nepos; sit verò quispiam Grzibouski vita & moribus huic contrarius, & plane vir bonus; tu hunc verũ Kmitham esse putabis, illum verò nebulonem, fuste á tua Repub. arcebis; hoc enim hominũ genus triplex ad Rempub. non admittunt sapientes. Cùm ergo legitimus senatus tantum in regno posit, vt in manu ipsius plane salus sit regni; nihil te ita oportet curare, quàm vt sit conueniens: neq, enim alia res est, quæ citius dissoluat Rempub. quàm discordia senatus. Dissensione siquidem Cæsaris & Pompeij perijt Romat in

Autoritas familiarũ vetustarũ.

Degeneres negligendi.

Concordia Senatus.

ma: intestinis etiam odijs Senatus, Vngaria nuper funditus interijt. Hic casus etiã nobis pertimescendus est: nam & nos occultis ardemus odijs, de quibus antequam dicam, petam à senatoribus nostris hanc veniam, vt mihi liberè vera loqui apud te liceat; cogor enim charitate patriæ, & fide in te Regem meum singulari, quem video gubernacula regni firmiter tenere non posse in summa quorundã discordia; cùm aduersa factio senatus soleat incertum reddere animum Regis: quæ res tolerabilior vbiq; esset, si inferioris ordinis viros exagitaret; sed cùm versetur inter principes, ferendum tibi nõ est, præsertim cùm eò iam processerit odium; vt etiam viuo patre tuo, nihil aliud quidam cogitent; quàm quomodo dignitate alter spoliet alterũ, & quo pacto damno, iniuria, contumelia, infamia, adficiat pars altera addictos parti alteri. Hunc in vsum seruantur mille causidici, rabulæ mille; ita vt si nonnullos accedas, inuenias eos causidicorum cinctos corona consultantium, quomodo hic citandus est, quomodo iste eludendus, qua ratione iste è regno pellendus aut notandus. Ego neminẽ hoc in loco nomino, tantum erroris admoneo. Proinde nemo mihi irascetur, nisi prius de se cõfiteatur Quis enim est tam ferreus, qui hoc ferat? homines authorita-

tis ſummæ relicta Repub. in tam periculoſo tempore nihil cogitare, niſi per lapſus, citationes, niſi bānitiones, niſi miniſteriales, & triplicata vadia? Quis autem ex his moribus ſi durabūt aliud ſperet, quàm certiſsimum regni tui interitū? quod ſi tu negligis, & ſi dies atq; noctes parentem tuū ſapientiſsimum Regem non ſolicitas, placatos & conuenientes ſenatores tibi vt relinquat; aut regnabis male, aut omninò non regnabis: momento temporis hæc omnia peribunt, quæ tibi relinquet pater, principū diſcordia. Tollēdi verò huius mutui odij & diſſentionis vnam eſſe cauſam à prudētibus audiui, quam hîc ponam. Meum, & tuū, ſunt duo omnis diſcordiæ ciuilis fontes, ex quibus promanant, & profluunt lites & controuerſiæ forenſes: ex his deinde naſcuntur odia: ex odij fiunt poſtea ſeditiones: ſeditionē verò certus regni conſequitur finis. Vt ergo ſit tuum regnum ſaluū, meum & tuum non verſetur inter ſenatores tuos: non diſceptent de illo, neq; iudicent; ad alios hæc relegētur iudices. Sint ſenatores regni patres, liberi ab odio, conuenientes, non controuerſi. Habeant animum, non obfuſcatum maleuolentia, non impeditum odio, non cœcum inuidia; vt pura & ſyncera mente, quod noceat, quidué proſit regno, certius videāt. Quod

Diſſentientis ſenatus incommoda

fieri

fieri non potest, quàm diu priuatarum rerum ipsi fuerint iudices. Atq; vtinam aliquando illa præteritorum comitiorum valeat apud te sententia, quæ censuit constituendum esse iudicium in regno ex delectis iudicibus, ad quos omnes controuersiæ rerum priuatarum deferantur: & vt ab ijs nulla sit prouocatio; sed illorum iudicio stetur, quidquid decernerent. nihil mea sententia neque sapientiùs neq; vtiliùs, neq; quod ad salutem huius regni magis pertineat, potuit decerni. Hoc enim modo vixit olim saluis rebus Græcia, quæ ex primoribus ciuitatibus delectos viros habuit, omniũ controuersiarum suarum iudices, quos Græci Amphictionas vocant. Quem deinde morem sequuta Roma, ad hunc eundem modum publicum constituit iudicium, quod Rotam appellant. Et quoniam hæc iudicia non tantùm iustitiæ inter ciues, sed etiam pacis & concordiæ videbantur esse causæ; ideo & Gallia Parlamentũ suum, ad hanc formam constituit, authoritate tanta, vt etiam Regem ipsum illi iudicio in priuatis causis subijceret: & Germania quoq; non dissimili ratione vnum iudicium esse in cuncto imperio suo voluit, cuius authoritati pareret, quod vulgo Germani vocant **Kammerrecht**. Cùm ergo habeamus tot exempla retinẽdæ pacis,

Iudicia tribunalia.

& con-

& concordiæ communis, & cùm hoc etiam ipsum in comitijs flagitari videas, causa non est; cur non summo studio agas cum patre, vt pro sua sapientia, & pro salute huius Reipub. quã ille per triginta & sex annos felicissime gessit, cõstituat hoc tale iudicium, quod tuo regno pacem, tranquillitatem, atq; otium adferat; vt & senatores tui Rempub. diligentius curent, & adempta illis de meo & tuo potestate iudicãdi, in mutua charitate, atq; beneuolentia viuant. Præfectos prouinciarum, quos Capitaneos vocant, diligentius obserues censeo: eo enim processit quorundam insolentia; vt nihil aliud interim dicam, vt seruitus in quibusdam prouincijs non sit expectanda maior. Nõ solus est crede mihi in tuo regno N. multi sunt tales & deteriores illõ, qui subditos tuos non pecunijs, neq; Marduris aut vulpis pelle, id quod N. fecit, sed villis, agris, pratis atq; siluis priuauerunt. Aperi modò aures, & arrige, miserabiles vndiq; fletus & gemitus tuorũ audies, quorum ita oppressa est libertas quorundam potentia; vt Regi suo calamitatem suam conquæri non audeant. Qui si quando quærantur, domũ reuersi miseris affliguntur modis: illicò enim præstò adest mors, & terror subditorum tuorum, causidicus; qui præfecti instinctu commentatur citationes,

Capitanei quid faciant.

Libertatis exempla.

qui

qui perlucra numerat, & perlucrorum nomine dolo partorũ omnibus bonis me exturbat; quid? mox ex mea villa bona fiunt regalia, & ager meus rapitur, pecus abigitur, & mihi bonorum interdicitur vsus. Taceo minas & contumelias ingentes, ita vt optabilior sit quæuis seruitus Turcica. Quæ res, quàm in libero regno non sit ferenda, vides: male enim cogitantes de Repub. faciet ciues. Quocirca, vt hac seruitute regnum tuum liberes, ad vitalitates quas vocant nemini dederis; nam istarũ spe multi insolescunt: deinde id, quod nuper iustissimè factum est in homine teterrimo & rapacissimo, N. quòd inquisitores in eum sint missi: tales inquisitores sint perpetui velim, viri graues & fideles, qui prouincialium iniurias ad te deferant, vt metu iustitiæ tuæ, contineatur quorundã iniquitas. Ad hũc igitur tu modum eliges & corriges senatum, præfectosq; cohercebis. Sed quoniam in tuo consilio sanctissimi etiam sedent Episcopi, more maiorum, hos tu venerabẽre vt patres: qui ideo sunt in senatu tuo, vt omnium consiliorum tuorum censores sint & iudices; ne quid fortè statuas, quod à Christi domini religione sit alienum: quos, vt tales semper habeas, quales habuit Casimirus auus tuus, Sbigneũ; Boleslaus Stanislaum, & huius successor Prando-

Episcopi in senatu.

tã, partim optare, partim verò curare debes. Illud enim fac tibi persuadeas, dignitatem Episcopi esse tantã; vt nulla res post Deum, neq; in terris, neq; in cœlo reperiatur, quæ cum hac dignitate exæquatur. Hic enim primus habet claues claudẽdi aperiendiq; cœlos: hic Spiritum Sanctum largitur Ecclesiæ: huius imperio subiecti sunt Reges, principes, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes: audi quo te deducã. Isti omnes quos enumeraui, vnum Christi ouile efficiũt. In quo quidẽ ouili, ōnes sunt pares, non est seruus, vt inquit Paulus, nō est liber, non est vnius conditio melior, neq; alterius deterior; sed vno nomine vocati Sancti, omnes subiecti sumus Episcopo. Quod si ita est, vt certè est, quæsone tibi curiosum videatur esse, si à Maiestate tua quæram, quo iure Rex in Ecclesia eligit Episcopũ: aut cur tu potius quàm ego, aut quisquã alter; cùm in æquali iure, potestas omnis sit æqualis? Quid dices ôRex: aut quomodo tibi id licere putabis? num Scriptura? quæ tota contra te est: quæ docet, Stephanum Diaconum, non vnius alicuius prærogatiua esse electum, sed voluntate omnium, qui tunc erant Hierosolymis cum Apostolis collecti. Mathiam etiam ad Episcopatus munus ac Apostolis omnibus electum esse legimus. Ideo scripturam ra-

Episcoporum autoritas.

Eligendæ Episcopos veterus ratio.

tionis

tionis tuæ testem proferre non potes: sed legem aliquam fortasse proferes. Quam quæso legem? vbi porrò natam? num in concilijs? quæ ad capitulum, hoc est, ad Cononicos, electionem Episcopi deferunt, quod hi in deligendo Ecclesiam illam, quæ eget Episcopo, repræsentent; vt adhuc obseruari videmus Romæ, Salerburgi, Bambergæ, Mandeburgi, Vrathislauiæ, Olomuncij, & in plerisq; alijs ciuitatibus. Legem itaq; nullam reperies, qua id tibi liceat. Ad exemplum fortasse vetus aliquod? nullũ. Nam vsq; ad Casimirum auum tuum electio Episcoporum libera penes Ecclesiiam in Polonia mansit. Reuolue annales veteres: inspice etiam historiam Polonicarum rerum; facilè intelliges, qua ratione vetustissima Ecclesiæ consuetudo sit ab auo tuo in Polonia immutata. Si ergo neq; scriptura, neq; lege, neq; exemplo nominare Episcopum tibi liceat; fateare necesse est, Reges magnam vim inferre Ecclesiæ: & cum Spiritu Sancto aperte pugnare te; quòd homines profani & pares in Ecclesia cæteris legittimis electoribus vim eligendi præripiant: & suo arbitratu Episcopum quem velint, in Ecclesia Dei constituant; præsertim cum hoc scelus alio cumuletur scelere, cùm huiusmodi verbis Episcopatũ conferant: REGIA MAIESTAS PRO TVIS FI-

Capitularis electio Episcoporum quando desiit.

DELIBVS SERVITIIS DAT TIBI HVNC EPISCOPATVM. Non sic olim, cùm Canonica stabat electio, dicebatur: sed, ITA VISVM EST SPIRITVI SANCTO, ET NOBIS, vt sis huius Ecclesiæ Episcopus. Nũc verò in multis apparet, quàm sit visũ spiritui sancto, vt esset his vel ille Episcopus; cùm nuper quidã nõ dissimulãter dixerit, sed apertè & palàm, & multis audiẽtibus, se triginta annos seruiuisse pro Episcopatu, antequam sibi daretur. Non audit hic vir bonus Christum dicentem: NON VOS ME ELEGISTIS, SED EGO VOS ELEGI. Deinde omnes Apostoli, hoc est Episcopi, Christũ sequebãtur vocati. Illi verò qui se vltro Christo offerebant, palàm ab eo erant reiecti. Quapropter hæc plãtatio vt vides nõ est patris cœlestis, quę procul dubio eradicabitur, nisi ius eligẽdi vetus, Ecclesia recuperauerit. Ex qua re habebis multa bona: & primò, Episcopos legittimos, nõ hominis vnius gratia, sed multorũ hominũ cẽsura electos: deinde, desinet vulgus quæri de sinistris clericorũ moribus; nemo enim deligetur Episcopus, nisi qui probatus fuerit à multis, quẽ necesse est fieri moribus & vita singulari. Talis verò non patietur inferiores sui ordinis sibi esse dissimiles. Quo si feceris, recuperabit per te suam veterem dignitatem Ecclesia: tu

Seruire probenefitio an liceat.

te etiam grauissima liberabis culpa, quòd cum Deo apertum bellum gerere nolueris, sed iugo Ecclesiæ Dei te totum subieceris. Qua quidē de re verbum ego hoc loco non facerem, nisi me ipsa stimularet conscientia, quòd videam neminem esse concionatorem, qui vos Reges publicè doceat, qualem rationem pro hac tanta vestra in Ecclesia Dei iniuria reddituri sitis Deo. Quare iuxta Euangelium, cùm Klepars & cæteri Doctores sileāt, lapides clamare oportet. Tu itaq; fac memineris te á me diligentissime huius erroris esse admonitum; vt in die horrendi iudicij conscientia mea nullam culpam delicti ferat. Hæc ego scripsi vt potui, non hominibus imperitis qui omnem doctrinam spernunt; sed tibi Regi sūmo, qui ita cum animo tuo statuere debes, potentiæ prudentiam esse coniunctā debere; quòd natura, altera harum virtutum quærat alteram, postuletq;, & simul viuat cum altera. Nam & potentia absq; prudentia viribus ipsa ruit suis: & prudentia, cum sit rerum domina, absque potentia firma esse nequit. Quare cùm te esse sentias Regem, nihil earum rerum contemnes, quæ ad augendā prudentiam pertimebunt: neq; ita dices, HOC ME MONVIT PRIVATVS NON REX. Ego verò video in theatro pugiles, & in circulo cursores, non tantum à

Ioannes Klepars erat vir egregius, doctus, & pius Concionator, de re literaria & Academia Cracc: optimè meritus.

tùm à fortibus viris, verùm etiam à pueris clamare incitari ad pugnam; quòd tantũ clamor prosit personæ, ratio nulla sit. Multos tibi proferre possim, qui priuati cùm essent; benè rem gerere multos principes docuerunt: quorum memoria inter homines viget, estq; immortalis. Nam & Simonides Poëta multa docuit Pausaniam Lacedæmoniũ: & Thales Milesius, Periandrum Corinthium: & Periclem Anaxagoras Clasomennius: Plato verò Diogenem: Aristoteles Alexandrũ: Dlugos Sigismundum patrem tuum; qui omnes principes atq; Reges, si istos, quia priuati erant contempsissent, nunquam ad eam laudem atque immortalitatem inter homines peruenissent. Neq; ego me cum istis, vlla ex parte confero (non enim ita desipio) sed horum exemplo doceo, priuati hominis nomen nobis nõ obstare, quominus monitis nostris obtẽperes, quæ ostendunt tibi compendiũ comparandæ inter homines laudis & gloriæ. Nam quod cæteris hominibus non contingit, vt sint noti multis, nisi peregrinentur, obeant, & peragrẽt multa; hoc tibi vno in loco assequi, quomodo liceat ostendimus. Cùm enim in excelsa sede summæ dignitatis sedeas, omnium gentium propemodum oculos defixos in te habeas; vt nullum paulò illustrius abs te factũ latêre

possit,

posit, sed statim omnibus innotescat, si quid simile repræsentaueris, aut Licurgo illi lacedæmonio, aut Cyro Persæ, aut Sigismundo Polono, & si quis alter præterea prudētia, vita, & moribus excellit; simile sic illustrabitur nomen tuum in Polonia facilè & citò: & cum tua summa omnium laude versabitur, etiam si nunquam Hierosolymam nauiges. Si verò bonis fortunæ aut corporis deceptus, contemnes veritatis atq; iustitiæ præcepta; in isto quidem loco prælto sedebis; sed ita tamen sedebis, vt te locus ornet, non tu locum. Verùm nos de te opinamur meliora, quoties & indolem tuam & Iagellonum genus cogitamus, à quo genere aliena semper fuit arrogantia; placidum enim, benignum, tractabile, docile, omne genus vestrum fuit. Accipies ergò hoc munus à fideli subdito, benigno & sereno vultu, eiusq; inprimis cōmendatam habebis fidem, qui nihil aliud hoc scripto quærit, quàm tuam vtilitatem, quam tibi ratam atque vtilem propriamq; Deus Optimus Maximus esse velit.

1543. Comitijs Cracouien. in nuptijs Inclitissimæ Dominæ Helizabetæ Regis Romanorum filiæ, quæ postea Dux fuit Lituaniæ 1544. infelicissima; mortua enim est 1545. Augusti die.

STANIS-

STANISLAI ORICHOVII ROXOLANI. Fidelis Subditi.

LIBER SECUNDUS.

VM PATRI IN REGNO SVCcedas, optare debes & ipse tibi, cõsilia administrandi regni subire quàm plurima, & alios præstò adesse, qui id, quod ex vsu futurũ sit tibi, liberè admoneant quorum & si multi sint, tamen neq; me contemnes, qui rationes tuas crebrò expendens, agi mecum putem, si quid tu de officio remiseris. Quare cùm enixe cupiam, & te meum Regem, & me tuum subditum dici, ostendam tibi, qualem te Regem mihi velim esse, vt intelligas, qua authoritate regendus, quibus moribus conciliandus, quibusq; artibus abs te sim tibi retinendus, vt ita inter nos vtrinq; fidelis constet ratio, & obedientiæ, & imperij: vtq; tu mihi imperes sine quærela, & ego tibi vicissim pareã sine offensa. Hoc igitur scito, vt

Ratio retinendi subditi in officio.

te idone

te idoneum esse putem, cui ego non coactus, sed volens atq; lubens paream, duabus rebus ad id tibi opus esse. Prima est, vt credã te in omni ratione regni tui nihil nisi de meis commodis cogitare. Secunda vt mihi certò persuadeam, te sapientiorem, iustiorem, fortiorem atque meliorem virum esse, quàm sim ego. Altero enim horum vt te amem; altero verò vt tibi fidem habeã, perficies. Nam si de tua virtute, nulla fuerit apud me opinio; nulla etiam cõmodorum spes: quid illud erit tertium, quod aut amorẽ tibi apud me, aut fidem conciliet? Ergo hæc duo apud te simul fixa maneant, firmaq; inter nos semper sint: nã & virtus sine vtilitate, ieiuna est, & vtilitas sine virtute, incerta est, & ingrata. Quid enim tu apud me proficies, etiam si omnia pro me profundas, si ego te insipientem, iniustum, imbellem, ac improbum Regem esse putauero? non benè sanè tum constaret inter nos ratio ipsius regni. Quare virtutibus omnibus, sapientia autem inprimis præstes, necesse est, si idoneus mihi velis videri, quem ego ducem sequar. An tu me hominem pecude stolidiorem censes esse oportere? ipsum enim pecus sequitur, non tam ductorem, quàm rectum ductorem ipsius pabuli. In hominum etiam ipsorum genere ægroti obediunt medicis, opinione artis

impulsi: sic nauigantes nauclero, sic milites suo parent duci, opinione sapientiæ ducti. Quapropter, si vis grandis à me videri, antè omnia dato operam, vt sapientior non solùm videaris, sed etiam sis quàm sum ego. Simulatio enim ipsa sapientiæ præsertim facilè inscitia coarguitur. Qui enim benè equitare se falsò simulat, is equo conscenso imperitiæ conuincitur, ac tergo excussus, sæpè simulationis dat pœnas. Idem tibi faciendum est, vt raro promi sis, semper autem rebus ipsis mecum agas; ne si mihi sæpè multa de tua sapientia promiseris, pauca verò re ipsa præstiteris, canem me illum facias, quem cùm Venator in prædam sæpè incitat, raro autem illi prædam obiectat, incredulum illum ac segnem, etiam ad certam prædam facit. Quibus autem rebus opinionem veræ & excellentis sapientiæ apud me tibi comparare possis, dicam, sed audituro. Inprimis fac intelligam, te non minus in te ipso, quàm in me regendo sapientem esse Regem; frustra enim tu me regere voles, si ipse te regere non potueris. Quare putato tu te tibi quasi Rempub. quandam esse, in qua tu mihi demonstrare debes omnes sensus atq; neruos sapientiæ tuæ, vt in te ipso experimentum clarius faciam, quantum ad me ea regendam tranquillitatem in me sint valitura. Qua in re idem

Qui seipsum nescit regere, alios non potest.

facies,

facies, quod pictores solent, qui cùm specimen artis edunt, ad speculum ipsi se pingunt, quod quidē in pictura est summum. Quod si ij vultus suos ex speculo penicillo assequi non possunt, tantò minus credūtur posse aliorum. Illi verò qui hoc possunt, summi in arte habentur. Quales in Germania vidimus olim Durerium Norimbergæ, & Lucam Vitembergæ. Ad horum exemplum tibi quoq; efficiendum est, vt omnis ratio tuæ sapientiæ, in tua vita mihi appareat. quod si mihi planum fiet, non dubitabo eandem vim, prudentiam tuam in me gubernādo habituram, quæ in te ipso habuerit. Sit ergo hoc primum & præcipuum, ad comparandam sapientiæ opinionem, vt ipse te noscas, atq; viuendo totum exprimas: id quod etiam Apollo præcepit Pythius. Secundū est, quod ad eandem rem valet, nempe vt videam te sapientibus hominibus non solùm delectari, sed etiam cum illis viuere, ac illis deditū esse, illorum præcepta audire, legere, ac tenere, & secūdum illa regnare: quod ego cùm animaduertero, similem te quoq; illis arbitrabor esse, quorū consuetudine lætabere. Et vt te id agere verè & ex animo intelligam, remouebis abs te homines libidinosos, auaros, ac facinorosos: hystriones itē atq; mimos; ne qua ex horum conuictu nascatur de te apud me

opinio sapientiæ aduersa. Quantam ergo potes da operam, vt in omni victu, atq; cultu tuo semper sint tecum graues viri, probati, atq; docti: nec verò multum refert, ex tuone illi regno sint, an ex alieno: nam vt equis probis veteris, non curans Polonici ne illi sint, an peregrinis; sic etiam hominibus ipsis vtare abiq; discrimine ad tuam regniq; tui vtilitatem. In quibus tamen deligendis adhibenda est accuratio diligens: multi enim sunt qui cùm ab illa vera & germana sapientia longissimè absint, sapientiam tamen ipsam mirificè simulãt. Hoc tu pernitiosum genus hominum, ventriq; ac lucro deditum fuge; insolentem enim Regem facit, arrogantem, ac degenerem: quos tu omnes hac vna regula cognosces, quam hîc ponam. Quemcunq; inhumanum, arrogantem, aurũ, ac plebem petam videris; hunc tu insipientem esse dicito, & tuo conuictu indignũ, etiamsi is barbatus fuerit, tristis, ac supercilosus, multorumq; titulorũ Doctor eius doctrinæ, quam ille verè nunquam didicit. Quid ita? quia sapientia illa vera, & non ficta doctrina, habet humanitatem adiunctam: horret titulos: liberalitate ducitur: ac quodam externarum rerum neglectu lætatur. Non ergo homines ex titulis tibi deliges, sed ex rebus ipsis ad regni tui summam pertinentibus. Tales ho-

Sapientia simulata.

Vera sapientia.

mines priſci illi Philoſophos appellabant, quòd hi eam traderent doctrinam, qua hominum vita regitur & continetur; vt veriſsima conuerſione omnes amatores ſapientiæ, ſint amatores ipſius Reipub. & contrà. Hos ergo tibi adiunges ſummo ſtudio, ſummaq; tua beneuolentia. Reſtat ordine quidē ad parandā ſapientiæ opinionem poſtremū, ſed facultate haud ſcio an longè maximū: vt videlicet ſcholas & gymnaſia, hoc eſt, ipſius ſapientiæ domicilia in regno, vbi non ſunt, conſtituas, vbi verò collapſa ſunt, reſtituas. In quibus iuētutis regni tui indoles, ad humanitatem ſapientiāmq; informetur: & in quibus etiā tui ſubditi à pueris, & bene rem agere, & tibi ſapienter imperanti parēre cōdiſcant. Quod ſi hiſce rudimentis neglectis, legibus ac pœnis ad virtutem ciues tuos impelles; idē facies, ac ſi quis pœna cogat ſcopū attingere eum, quem nunquam iaculari didicerat. Quare ad augendam ſapientiæ famam; illud vehementer conferre exiſtimes, vt Gymnaſium Cracouieñ. quod pro auus tuus condidit conſtituas: quod ita ſanè efficies, ſi publico edicto, hoc iſtud Gymnaſium, perpurgaueris mendis illis infinitis, ex eoq; ſuſtuleris authores illos, nō probatos & barbaros, minimeq; regno vtiles, Copulatos, Holcotos, atq; Bricottos, Glogouitā item

Philoſophi veteres qui.

Scholas neceſſarias eſſe in regno.

Academia Cracouieñ.

Turpes præceptores ex Academia pellendi.

illum impurum, vnde mercede publica dediscenda discuntur à tuis, amoueris. Quare publico edicto coge collegas illos viros excellentes, pro hac ista hominum impurissima fece, recipere in Collegiũ authores probatos, tam Græcos quam Latinos, vt ex hoc ceu fonte quodam puro & nitido, fluat illa Regia doctrina, quæ sapientes efficiat tibi ciues tuos, regnoq; tuo aptos. Ad eũdem modum scholas ipsas priuatas summo studio refice, illarumq; scholasticis, non aulicos istos nitentes purpura & byssо, sed homines eruditos præfice; quorum opera iuuẽtus doctior reddatur, regnoq; tuo paratior. Proinde & in Gymnasijs & in scholis cura, vt opera tua cõstituantur fideles magistri, qui demonstrẽt, doceant, atq; consuefaciant iuuenes talia à teneris probare ac agere; quæ bonos, glorioſos, ac felices illos matura iam ætate possent efficere: contrà verò his spretis, atq; neglectis, illi idem magistri, summo persuadeant studio, summam turpitudinem, infamiam ac miseriam, iuuenibus esse expectandam. Hac tu vna & eadem opera, & sapiẽtes subditos tibi efficies & ipse te mirificè omnibus commẽdabis. Putabimus enim te esse singularem artificem, quoties fuerimus hoc tuum opus contemplati: ostendes enim nobis in hoc isto opere imaginem mentis tuæ,

Scholæ priuatæ.

Magistri quales.

quod

quod perficere nullo modo poteris, nisi prius ipse sapiens fueris; signum enim scientis est, posse docere: docebis autem tu ciues tuos, si curaueris, vbi discant, & à quo discant. Noli putare Auguste ad opinionem sapientiæ aliam viam esse præter eam, quam vides, nempe (repetam enim) vt ipse te ante omnia regas sapienter: deinde, vt cum sapientibus viuas: postremò, vt sapientes subditos tuos efficias. Hæc prima & summa est Regiæ celsitudinis tuæ commendatio. Nunc accipe huic proximam, quæ etiam ex hac ista ortum ducit. Sequitur enim iustitia ipsa, qua virtute efficiendum tibi est, vt tu in hoc regno iustissimus omnium esse videâre. Nam si tu aut æquè sapiens aut æquè iustus fueris vt sum ego; quid intererit inter me & te, hoc est, inter Regē & subditum? nihil opinor. Quare vt præstare hac ista virtutis laude videâre; iustitiam cole, ipsamq; diligenter exerce, nō solùm hoc ipso vulgari more, quo de illa rabulæ loquuntur; sed etiam hoc isto singulari atq; Regio, quo virtuti præmium, vitio verò sua redditur pœna. Cùm enim omnis hominum cœtus boni alicuius causa conueniat, danda tibi est opera, vt illud ipsum summum bonum, cuius causa hic regni tui cœtus conuenit, præmijs ac muneribus tuis excitetur, foueatur, ac in hoc regno abs te fideliter re-

Signum scientis.

Commendatio Regis.

Cœtus hominum cur instituti.

ter retineantur. Est autem illud summum ac postremum bonorum omnium; vt sub tuo iure atq; imperio conueniēter legibus atq; naturæ omnes in hoc regno viuamus. Hic finis tibi propositus est: ad hunc tu finem omnem cursum regni tui dirigas necesse est; si hunc istum Polonicum cœtum, non diuturnum tantùm, sed etiam beatum ac felicem facere cogitas. Quod tu sanè hac via assequere, si curaueris, ne in hoc isto Polonico cœtu virtus cedat vitio: neue indignis id abs te tribuatur, quod dignis est tribuendum. Quòd si quid tu hîc erraueris, dissoluetur hic tui regni cœtus, & opinione tua citius diſsipabitur. Sæuit enim neglecta virtus, furit, ac nimium seditiosa est, resq; ipsas communes perire cupit, cùm videt se esse relictam. Neq; verò aliam causam seditionum regnorumq; ipsorū amittendorum puta asse; quám hanc istam vniuersam distributionem bonorum atq; munerum. Recense hoc loco Græcorum atq; Latinorū historias, id quod te studiosè facere audio; reperies viros magnos ac excellentes, cùm se neglectos esse non ferent, patrias suas funditus euertisse. Iam verò ipsius Tyranni nullum argumentum est aliud, quàm hæc ista inæqualitas, siue iniustitia distribuendi. Cùm enim Tyrannus sit pestis quædam conflata ex varijs vi-

Virtus neglecta.

Tyranni signum.

tijs, con-

tijs, conuersione munerum, ac illorũ in improbos collatione; virtutem ipsam infamia quasi inedia quadã extinguit ac delet. Nam vt corpora nostra suo viuũt cibo; sic virtus suo viuit præmio; quæ, ne qua in libera Repub. extet, omnis Tyrannus curat; apud quem in distribuendis honoribus valent pecuniæ, valent preces, valet compotatio, collusio, scortatio, & illa nutricula Tyrannidis assidua valet adulatio. Ita Tyranni hisce debere se omnia arbitrantur, quos aut vtilitatis aut libidinis suæ norunt esse magistros. Quibus vt tu te dissimilem præstes, in distribuendis honoribus, esto omnium diligentissimus, atq; iustissimus: nihil apũd te in petitione valeat pecunia; excœcat enim oculos sapiẽtum, & subuertit corda iustorum: preces etiam tantum apud te valeant, quantum cuiusq; dignitas ac Reipub. vtilitas postulabit: quæ tantum apud te posse debet, vt boni viri vltrò etiam appetendi sint tibi potius, vt ad Rempub. accedant, quàm vt illam indignis petentibus concedas. Cùm ergo homines ebriosi, effeminati, atq; degeneres abs te aliquos honores petiuerint, respondeillis; honores regni abs te deberi viris veracibus, fortibus, atq; temperantibus, qui & vera dicere, & fortiter agere, & sobriè norunt viuere; quales cùm neq; adulatores,

Virtutis vegetatio

Pecuniæ cœcæ.

Qui honore indigni.

neq; effeminati, neq; ebriosi sint; dic non honore illos dignos esse, sed pœna. Quod cùm feceris, virtus tum in Polonia crescet, algebit vitium, improbitas etiam ipsa desperatione frangetur, atq; infamia: tu etiam ad te amandum, inuitabis hoc modo optimum & præstantissimum quemq;, cùm te fidelem dispensatorē opum regni viderimus esse, & cùm te vti, non abuti copijs publicis hoc isto pacto cognouerimus. Iam illa altera pars iustitiæ, quæ legibus continetur, facilior tibi ad absoluendum erit, si priorem illam diligentius tractaueris: hanc enim secundam iustitiæ partem, putare debes in tua Repub. quasi medicinam quandam esse sanandorum vitiorum regni tui. Debes tu quidem curare, vt sanum semper præstes Reipub. corpus; in hoc enim summa laus, vt medici, ita ipsius Regis est. Sed tamen, si quæ regni tui partes aliquo vitio aliquando laborauerint, illas tu legibus cures æqualiter, idémque facias, quod medici solent, qui incurando non cogitant, sitné diues an pauper, dominus an seruus, ciuis an peregrinus, is quem curant; satis enim illis in medendo est, scire hunc ægrotū esse, hocq; vel illo affectū morbo; nihilq; præterea. Sic tu ad horum modum tolle in iudicando omnem personarum respectum. Interfit sanè aliquid inter hominū

Iustitia discrimen non agnoscit personarum.

ipsorum

ipsorum dignitatem, sed inter reorum errata nihil omninò interfit. Quod si quid tu inter hæc interesse volueris, etsi personam in iudicio acceperis; nunquam hanc Rempub. hac ista iniustitia quasi morbo quodam liberabis: quærelæ etiam istæ, in quibus viuis, & quas exaudis, nunquam conticescent, quæ non aliunde sunt ortæ, quàm quod antè hac in iudicio valebat authoritas, valebat cõditio, valebat ipsius personæ respectus: vis etiam sæpè valebat, atq; metus: is in iudicio vincebat, qui aut ipse potens erat, aut aduocatum potentem habebat: ita ex hac inæquali iudicandi ratione, nata est ista intolerabilis quorundam potentia; quæ cùm in iudicio, in compromisso, in sequestro, in arbitrio sola regnaret, ius omne in hoc regno oppressit: pro vnoque Rege, multos Reges nobis peperit; qui nostris rebus vtuntur vt volunt, iudicant vt volunt. quibus liberi nõ videmur esse. atq; ita in prouincijs miseri afflictiq; ab his sumus, ac si nullus in Polonia omninò Rex esset vindex maleficij, patronus autem libertatis nostræ communis. Attolle oculos Auguste & vide, excuteq; præfecturas regni tui diligenter, in multis nihil reperies, præter crudelissimum quorundam dominatum, qui cunctas subditorum tuorum res, ad lucrum prædamque suam reuocarunt,

Multi Reges in regno.

quærelæ

immunitates sustulerunt, libertates oppressérunt, leges violauerunt, calumnias exquisitas iuribus apposuerunt nostris, causidicos contra nos comparauerunt: quorum fraude ac fallacijs inuerterunt ius, contorserunt leges, falsauerunt acta publica, confingunt perlucra, bonis pellunt, regno proscribũt quem volunt, quando volunt, & quomodo volũt. Quid ergo nunc illa minora, non ferenda tamen commemorem? abactiones pecorum, excidium syluarum, cædes gregum armentorum reliquumque pecoris, quodcunq; nacti sunt, rapiũtur coloni nostri, diripiuntur villæ, vectigalia vetita exiguntur, minæ postremò neq; raro interponuntur. Ita imago nulla in Polonia ab his relicta est veteris libertatis. Hæc tanta atq; postrema regni tui mala, sunt orta ex inæqualitate iudiciorum ipsorũ. In quibus dum dignitate quidam se tuentur, non innocentia, potentia ista creuit, quæ non solum tenuioribus intolerabilis est, sed etiam tibi ipsi, nisi prouides, formidabilis. Quid enim tu contra hos poteris? qui, si non alia re, ipso tamen aduitalitatis iure, non tuas sed suas prouincias esse dicunt, & penè hereditarias, in quibus illi regnant ita, vt Regis ratio in prouincijs prorsus nulla sit: tantum enim iam profecerunt, vt prouinciales homines, consuefacerint o-

Iuditia.

Capitanei.

mnia à se, nihil autem à te sperare: sibi omnia, tibi nihil tribuere: se timeri, tui autem nullam rationem haberi. Ita illud dulce Regij præsidij nomen, quod apud maiores nostros summum contra iniuriã fuit, totum sublatum est: exitiale siquidem illud iam est factũ, quod salutare olim fuit. Si quis præfecto rapienti, spolianti, ac postremò intentanti obijciat illud, SCIET HOC REX, DICAM HOC REGI, CONQVAERAR REGI, nimium acerba ac funesta hæc mihi redditur vox; conduplicatur enim calamitas: geminantur mala omnia: & nisi procidens veniam pro hac ista voce missa petã; non villa tantùm, neq; silua, sed patria ipsa vitáque est mihi deserenda. Tantùm nobis obest Regiæ potestatis tuæ appellatio; vt nulla res apud præfectos nobis obsit magis: ita, quod oppressis solatio debuit esse, exitio iam est facta. Quare eò miseriarum iam venimus, vt si in nonnullis prouincijs, quempiam casu requiras, cuius nam sit; paucos reperies, qui se Regium esse dicat: pro se enim quisq; certatim respondebit, se huius, vel illius præfecti esse; tuum autem qui se esse dicat, reperies planè neminem. At hæc misera responsio non beneuolentia aliqua, aut beneficio à nobis exprimitur, sed vi ac metu, atq; crudelissimò rerum omnium cruciatu. Quamobrem huius tãtæ

ac tam fœdæ postremæq; seruitutis, sit aliquando, vel te Rege Auguste, finis aliquis: satis diu iam miseri fuimus: satis seruiuimus: satis omnibus iniurijs oppressi sumus: liceat iam tandem respirare aliquando: liceat tibi soli parêre, ac æqualiter cum omnibus æquo iure viuere; quod tùm fiet, cùm nõ tantùm titulum, sed vim quoq; & potestatem tuã Regiam ex æquo omnes in prouincijs fuerimus experti. Quod si feceris, cessabit hic communis luctus: cessabunt quærelæ: cessabunt etiam illa miserorum vota, Turcæ dominatum præoptantium. Compesce igitur hos, qui in iudicijs regnare, ac in comitijs soli omnia posse volunt; quiq; conuentus ipso particulares, nuncios terrarum, iudices, subiudices, notarios, succamerarios, ac commissarios, ad opprimendum nos, ad infirmandas leges, ad euertenda iudicia, ad constabiliendam postremò potentiam suam composuerunt atq; instruxerunt; vt hoc modo soli omnia in hoc regno possint, vtq; tu præ illis quidùis potius, quàm Rex esse videaris. Quod si tu hoc loco à me requiras, quodnam remedium hisce tot incommodis afferre queas; dicam, quod sentio. Regum in Polonia veterum sapientia mihi vehementer probatur, qui certo tempore anni, omnes prouincias huius regni obibant, id quod

Libertas tantum iactata.

Prouinciæ regni visendæ.

liquet

liquet ex his adhuc, quos officiales terrarum vocamus, quorum nomina retinuimus, rem autē ipsam summo cum detrimento regni amisimus. Sūt enim singulis in prouincijs vt scis, succamerarij primùm, præfecti cubiculi Regij, sunt dapiferi mensæ ministri, sunt venatores, sunt etiam iudices ipsi, quasi quidam syndici Regis, prouinciali iudicio præsidētes: quos apparet in singulis prouincijs ideo fuisse olim institutos; vt venienti anniuersario tempore in prouinciam Regi, præstò adessent. Repete Auguste Rex vetus atq; adeò patrium exemplum: nusquam domicilium vitæ certo in loco ponas: versare vbiq; : notus fias vbiq; : confer te ad omnes regni tui partes: lustra prouincias: audi quærimonias: puni sontes: oppressos libera: sitq; apud te præfecturæ legittima adimendę aduitalitatis causa, oppressio miserorum atq; calamitatis. Quod cùm feceris, solus hoc pacto eris in Polonia Rex: solus tutor & patronus omnium: honoremq; tuum Regiū alijs non dabis, neq; cum vllo subditorum tuorum hoc pacto illū communicabis. Nos etiam ipsi, tum demum desperare desinemus, cùm auxilium tuum præsens, quasi numen quoddam nobis adesse senserimus: quæremur enim te præsente liberè: expostulabimus liberè: contendemus etiam cum præfectis

te disce-

te dilceptatore liberè. Nunc verò, quia longiſsimè à nobis abes, raroq; nos inuiſas; prædæ atq; direptioni præfectorum expoſiti ſumus, ac in miſera quærelarum tempeſtate aſsiduè viuimus. Hoc igitur tu ante omnia facies. Deinde cura, ne quis ſenatorum cauſam in ſenatu agat alicuius, quod is tecum pro rata parte, quodam modo communis ſit huius regni iudex. Iam verò indicenda ſententia, cura, ne quis ſenatorum dicat illum amicum, hunc verò ſeruum ſuum eſſe. Quid enim poteſt dici aut fingi indignius, quàm neceſsitudinem prætexere iniuriæ, aut te communi omnium domino audiente, ſeruum quempiam ſubditorum tuorum à quopiam in iuditio tuo appellari? Quare vt hic error tollatur, fac idem in Polonia, quod te aliquando in Lituania feciſſe fama eſt: cùm enim in Lituanico ſenatu (vt dicitur) diceret quidã reum quendã neceſſarium ſuũ eſſe, vt ne is propterea ſuo loco rogaretur, ſententiã vetuiſti. cõmemorabile hoc ſanè exemplum eſt, & ad commendationem tuæ iuſtitiæ longè omnium maximum: quod vt in Polonia quoque repetas, abs te petimus. Quare te rogamus, atque obſecramus per fidem tuam, per hanc inuictã dexteram, per tuum iuſiurandum, quod ex æquo omnibus abs te datũ, quaſi pignus quoddam auxi-

Amicitiæ rationem iudiciis non ferendam.

Egregiũ Auguſti factum.

lij Regij nobis est; vt nos hoc pacto spoliatos, euer
sos, ac collapsos erigas, reficias, atq; restituas, no-
bisq; afflictis manum hanc tuam tot seculis spera-
tam atq; exoptatam, aliquando porrigas, nosq; ex
his tãtis malis eximas. Quod si feceris, dabit tibi
Deus tanquam alteri Salomoni ad iudicandum cor
sapiens, vt magna iustitiæ opinione ac laude sis a-
pud omnes: hoc isto modo præsertim, si ad hãc iu-
stitiam ciuilem, diuinam quoq; iustitiam adhibue-
ris, quæ pietas in Deum est. De qua dicam breui-
ter. Neq; enim speres aliquid te in hoc regno boni
posse efficere, nisi habueris oculos mentis tuæ illu-
minatos diuino illo lumine, sine quo, vt verè cani-
tur, nihil est in homine. quod vt menti tuæ luceat;
cura, vt illud lumen semitarum nostrarũ, quod est
verbum Dei, purum ac integrũ tradatur, audiatur,
atq; in regno tuo exerceatur. quod sanè fieri ne-
quit, nisi hoc istud verbum exemeris è tetro quo-
dam atq; fœdo rerum abusu: in lucemq; è tenebris
ac in conspectum regni tui produxeris, opera eorũ
fidelium hominum, qui possint etiam alios docere:
qui cùm lucernæ quædam istius verbi Dei sint, ca-
uebis diligenter, ne cui nebuloni rudi, ac plane ne
poti, mandes sacerdotia, quæ tantò ampliora eiũ,
quantò maior in deligẽdis ad ea sacerdotibus cura

Salomonis sapientia.

Sacerdotia pauperibus neganda.

abs te adhibebitur. Nemini apud te in his adipiscendis suffragetur genus: nemini preces: nulli pecunia: noli pati, vt Episcopatus ipse, sit apud te adulationis præmium, & præbenda assentationis merces: noli audire illas nefarias orantium pro aliquo preces: HIC TANTVM MAIESTATI TVÆ SERVIVIT, TANTVM SVDAVIT, TANTVM EXPENDIT, DENIQVE TANTVM DAT, TANTVM PROMITTIT. An tu putas qui hac via ad Ecclesiam Dei obrepunt, posse illos in Ecclesia aliquid boni efficere? Cœci isti sunt, mihi crede, ac crucis Christi inimici, furoreq; ac amentia in Ecclesia Dei ferũtur præcipites: ex his Hypocrisis nata est, præstigiæ item verbi Dei ac fallatiæ: ab his opprimitur Euangelium, ac Christus ipse ex multorum cordibus funditus tollitur. Nec mirum: non enim zelo charitatis fraternæ, non pietatis propagandæ studio impulsi sacerdotes sunt hi facti; sed vt, aut lacunam rei familiaris expleant, aut fratres inopes iuuent, aut vt dominentur, aut omninò vt otiosi sint: nihilq; in omni vita agant. Quare cùm isti quæstũ putant esse pietatem, non tantùm non præferunt lumen errantibus, doctrinam imperitis, spem desperatis illis; sed illam extinguũt, delent, ac radicitus omnem ex animis euellunt hominum: Fur enim

Incommoda Ecclesiæ vnde.

Christo

Chrſto teſte, odit lucem, quòd vereatur, ne lumine verbi Dei illato, furta illius coarguantur: idcirco iſti vt lateant, inuoluunt ſe in tegumento ouiũ ipſius ſimulationis, perſonamq; ſibi ſumunt veteris ſanctitatis, cùm tamen intrinſecus, nequiſsimi ſunt omnes lupiq; rapaciſsimi: qui hoc ſolum curant, ne plebs verbo Dei admonita, ipſos in ouium veſte lupos eſſe agnoſcat, illoſq; relinquat, quæſtumq; huic pecori, quaſi pabulum ac glandem adimat. Quod ne fiat, coniurauerunt iſti mihi crede, in verbum Dei, atq; in illius veros & legittimos profeſſores: qui, ne in Eccleſia vlli ſint, vides, quàm illorũ iam exarſerit furor. Qui, ne tantum poſsint, quantum velle videantur; ſuſcipies tu cauſam pro tua rata parte ipſius Eccleſiæ: ad exemplumq; Ezechiæ Regis confringes hunc iſtum æneum ſerpentem, hoc eſt, quæſtuoſam quorundam religionem: per prouincias etiam Epiſcopos inſtitues, non oblandito, neq; ementito, ſed legittimo atq; pio ſuffragio, quibus adiunges eadem cenſura Canonicos, non hos togatos, aut palliatos aulicos, ſed illos, quos cognoueris omnium iudicio eſſe probatos. Quod ſi feceris, liberabis regnũ tuũ, religionum nouarum metu: nullas hæreſes metues, ac nullam ipſius religionis conuerſionem pertimeſces; nihil enim eſt ſanctius ve-

Abuſus.

Exechiæ ſalus.

Veri sacerdotes

Actus vero Sacerdote, nihil amabilius, nihil etiã ad imitandum vulgò propositum magis; quales cùm nacta fuerit plebs, ad illorum præscriptum viuet, pacemq; ac tranquilitatem tuebitur. Tales ergo vt sacerdotes regnum tuum habeat; maxima parte in te est situm, quos tu ipse in summa veneratione habebis. Inprimis autem Episcopos ipsos, quos vicarios Christi, & patres regni tui, ac clauigeros æternæ vitæ existimare debes, tantæq; dignitatis atq; præstantiæ; vt tua Regia dignitas, cum Episcoporũ maiestate, nulla ex parte sit cõferenda: quod si est, vti certè est, summo studio curabis, ne qua in re hũc istum sacerdotalem ordinem offendas, neue illum conturbes. Et quoniam me tibi fidelem subditum esse semel sum professus, addam etiam illud, teq, liberius, clementia confisus tua, hoc in loco admonebo: nempe vt illam abominationem, quã Regum pestis assentatio in Poloniã introduxit, tollas quàm primum de medio, quæ illa summa est, ac detestanda: Cùm Episcopus vestibus sacris indutus, ac illa redimitus infula, tum etiam sacrificans, ac Christũ dominum ad aram repræsentans, tibi venerabundus procidit ad pedes cũ turribulo, cruce, ac libro Euangelico; quomodo hanc tam horribilem faciem huius tantæ venerationis sustinere potes ô Rex?

Episcopi sacrificantes.

Pilatum

Pilatu me te an Herodem impium vis existimari, illo horreado Christi Dei tui obsequio? cur autem tu vice hac conuersa, non eum honorem potius habes Episcopis? præsertim cùm subiectus illis sis, eumq; honorem Episcopo debeas; nõnulla tua cum venia, tanquã subiectus præposito, filius patri, homo autem Deo Christo & domino tuo, quem totũ Episcopus sacrificans exprimit illis vestibus, illis infulis, deniq; illa totius sacrificij actione. At non patitur, inquies, Maiestas mea, vt me ita submittam. Multò minus illorum fert Auguste Rex, si veritatẽ ad rationem reuoces. At ferunt, inquies, hoc Episcopi. Ferunt Auguste, fateor, & magno quidem cum suo & Ecclesiæ dedecore ferũt; quia id quod sunt, se esse aut nesciunt, aut non sentiunt: molesti etiam tibi quidam illorum esse nolunt; ne quid fortè, aut de spe, aut de ambitione apud te perdant. Ioannes quidam Lubrantius, cuius multa dicta atq; facta in Polonia feruntur, quendam Episcopũ palâm reprehendisse dicitur, cùm is Episcoporum primus in Polonia, hoc isto nouo more ad pedes patri tuo prociderit cum turibulo sacrificans. Hic tum Lubrantius, vt erat concitatior, indignã, ait, rem in Poloniã inducis Episcope. Tibi quidem, inquit ille, ità credo videri, quòd Posnanien. Episco-

pus iam sis. At ego ne diutius Præmisliẽ. sim, hac ista noua via hodie efficiam. Ita Episcopus ille, qua via Præmisliã exiuit, eadem nouum hoc veneratiõnis dedecus in Poloniam introduxit. cuius exemplum causa peccandi tibi non debet esse: maiusq; pondus apud te habeat prisca illa veterum pontiñ. cum authoritas, quàm ista huius Episcopi noua. Imitare hac in re Carolom Quintum, Cæsarem, diuinum hominem, qui in pontificis Romani sacrificio minister sũma veneratione sæpè fuit: porrò tu in tuo regno idem es, quod Cæsar in suo imperio: Episcopus verò in Polonia, idẽ est, quod Pontifex Romæ. Quare si Pontifex ipse nunquam Cæsarem illo modo veneratur, nec Episcopus quoq; te Regem debet venerari; paria enim hæc sunt, vnius & eiusdem ordinis; vt quantò Cæsar à Pontifice superetur, tãtò quoq; tu ab Episcopo superâre: & quod Cæsar Romæ tribuit Pontifici, hoc idẽ tu in Polonia tribuere debes Antistiti: & quod Pontifex non debet Cæsari, nec tibi Antistes debet Regi. quo sanè argumento honestè, ac piè, hanc idolomaniam, repudiabis abs te: quotiesq; sacro interfueris, semper autem interesse debebis, toties te non Regem, sed priuatum hominem, eumq; peccatorem adesse illi sacro existimare debes. Et aut parẽ cæteris qui

Caroli V. exemplũ.

adcrunt,

aderunt, aut etiam multis, immò verò omnibus inferiorem, vt ille diuinus honor ab Episcopo tibi homini peccatori non debeat tum exhiberi: sacro verò peracto, cùm ad tuũ opus Regiũ redieris; tùm lanè Rex esto: sume gladiũ, quem tibi Deus dedit ad vindictam malorum, laudem autem bonorum. In Ecclesia verò nihil minus esto quàm Rex, Episcoporum quodammodo ibi regnum est; tu autẽ non sacrorum sed Reipub. ipsius Rex esto: quam Rempub. cùm sapienter, iustè piéq; domi administraueris, eam quoq; vt tutã foris præstes, curabis: desque operam, ne nos pœniteat infirmitati dimissos nostræ adiumenta fortitudinis tuæ quæsisse. Cùm enim vndiq; hostibus circũsepti essemus, vt ab his tuti simus, te custodem atq; ducem requisiuimus; vt te agente & vigilante solo pro omnibus, salui esse cum liberis, coniugibus, fortunisque nostris possemus. Quare, sis tu sapiens Rex, sis iustus, etiam licet; tamen si te imbellem esse cognouerimus, nihil habentem neruorum ac virium; nihil tibi proderint apud nos cætera, quantumùis ea in te fuerint magna & præclara. Hæc enim ista, de qua loquor, fortitudo propriè virtus dicitur, quòd sola plane viros efficiat: qua qui Reges carent, imbelles, atq; effeminati dicuntur, abiectiq;, & qui ex contumelia

Regis imperium vbi.

Respub. foris tuta reddẽda.

Sardanapalus.

nomẽ traxerũt, Sardanapali vocitãtur. Fuisse enim ferunt Sardanapalũ Phrygem perditæ nequitiæ Regem: quẽ cùm miles Assyrius quidam inter fœminas nentẽ deprehendisset, illũ interemit; indignũ ratus, Assyrios viros fortes subijci fœminę. & meritò quidẽ: nam qui regnare vult, opus illi est ante omnia, animo magno atq; excelso, qui hæc humana inferiora ducat esse dignitate sua Regia: qui inhonesta non solùm hæc summa, sed etiam ista minima magnopere fugiat, honesta contrà appetat, ac illa etiam morte, si opus sit emat: dignitati seruiat: emolumenta publica curet: ac regnũ vita propria charius habeat. Hoc animo conuenit esse Reges: hoc qui carent, Sardanapali sunt, hoc est, miseri atque contempti Reges: qualis Miesco in Polonia olim fuisse memoratur. qui cum à patre Boleslao Chabri clarissimo ac fortissimo viro regnum Poloniæ opulentissimum copiosissimũq; accepisset, illud Richsæ vxoris libidine inertiaq; sua dissipauit. Qui vt cõtemptus in Polonia vixit, ita etiam infamis ob nequitiam obijt. Prætereo Ludouicos, taceo multos alios, qui præter ipsum nomen Regium, nihil habebant Rege dignũ: nec propter aliud, nisi quòd & animo deficiebantur, & studio ad regnandum apto. quorum casus & infamia te admoneat, vt ijs spretis

Miesco ignauus.

tibi

tibi ad imitandum proponas Boleslaos illos veteres, Vladislaos itē, atq; Casimiros auos tuos, & inprimis Sigismundum patrem tuum, qui in Polonia optimi Reges ac fortissimi viri fuerunt, ad quorum exemplum adolescentiam tuā exerce. Et vt illam ex otio in negotium regni tui transferas; laudem & gloriam tibi proponas: ad quam, infamia aliorum te exhortetur vivas in labore: ibiq; assiduè versare, vbi metus adest aliquis, qui tibi somnum adimat, qui te excitet ac vexet quotidiè, tibique molestus semper sit; vt is tuo secum conuictu, voluptatē venenum adolescentiæ tuæ abs te pellat, teq; doceat, quomodo oportet, & vbi oportet, & cum quibus oportet Regem viuere. Hoc eodem monitore atq; magistro, animus ipse tuus erigetur, in omnesque partes tanquam arcus intēdetur, vt acrius sentiat, celerius occurrat, venientiaq; mala paratius excipiat. Hic idē te laudis cupidum, prouidum, ac animosum spe bona imbuat, neque de salute regni in periculis vnquam te desperare sinat; omnia enim in metu experiri videbis, vt nihil eorum omniū quæ obsint, quæue tibi prosint ignores. qua ex re nascetur tibi, domi fides, foris verò summa authoritas: putabunt enim tui hostes, rem sibi esse cum viro strenuo, perito, animoso, atq; spe optima pleno, nō

Exempla regum bonorum.

Virtus Regis hosti formidabilis.

cum ignauo, imperito, degenere atq; stolido. Quæ opinio nõ minus tibi apud omnes proderit, quàm prosunt arma tormẽtaq; bellica. noli enim putare, hostem alia re vlla animosum magis in pugna reddi, quàm opinione speratæ victoriæ, quæ tota ducitur ex aduersarij aut indignitate, aut infirmitate. Quis enim vigilans se non putat vincere posse dormientem? aut quis sobrius ebrium? prouidus negligentem? deniq; paratus imparatum, se non putat opprimere? Instat enim audens virtus vitio, ibique illa exultat magis, vbi vitium plus videt valere. Quare vt in te omnia, quæ ad fortitudinis opinionem attinent non solùm excellat, sed etiam alijs excellere videantur; confer iam te nunc, ad eas regni partes, quæ magis hostem metuunt. Imprimis autem in Russiam ipsam abi, quæ multis hostibus, ijsq; assiduis est exposita: obi hanc prouinciam, Auguste: recognosce illius munitiones: infirma illius cõsidera: præsidijs etiam firmis muni: fac nobis fidem, te eum Regem fore, qui Scythas, Valachos, atque Turcas poteris ab ea prouincia prohibere. Hoc ede specimen iam nunc Auguste Rex, nosque non Vilnæ, neque Cracouiæ, sed in Russia doce, quantum confidere de tua virtute debeamus. Sint ille vrbes receptacula sacerdotum & mercatorum,

Russia.

non

non virtutis neque militiæ tuæ. Otius ergo hinc in Ruſsiam confer te: viri fortes comitabuntur te: galeæ, non infames illæ Maſcharæ, te ſequentur: denique milites ac Equites illi Poloni (non hyſtriones neq; mimi) tecum in Ruſsia viuent: quorũ fremitũ cùm ex Camenetio, aut Bratiſlauio, aut Kiouio vicina exaudierit Scythia, Valachia item atq; Turcia, dicet perculſa metu: Hui, tam citò! Rex nouus hîc certè adeſt: certè vigilat: ac malum machinatur nobis. Quod ſi tu alias res ages, horeiſq; puellarum Vilnæ, aut maſcharis Cracouiæ occupatus fueris; & tuis riſui, & hoſtibus contemptui eris: vaſtabunt, incendent, prædas agent impunè: tum etiam, vt hominum genus eſt dicax, ac contumelioſum Scythæ, repetent ſæpius illud inſultando, Dietko, Korol neſerdit. Quod ne fiat, intermiſsis omnibus rebus in Ruſsiam abi quamprimùm: idemque facias, quod in noua villa boni patreſſamiliâs faciunt; qui mox vt ſunt nacti, obeunt villã, ſinguala in ea inſpiciunt, cum villico deliberant, hocq; & illud opus exercendum parant. Idem & tu facies, vt ſepulto mox patre, comitijs etiam abſolutis regnum obeas: periculoſiores illius partes inſpicias: centuriones recognoſcas: exercitus luſtres: præſidia colloces: totumque opus belli diligenter pertractes.

Strenuus Rex hoſtẽ terret.

O pueri Rex iſte extors & ignauus.

Exercitus luſtrandus.

Quod si feceris, dici non potest, quàm amabilis tu is, quàm verò formidabilis hostibus, hoc isto modo fueris: Cyrus alter, atq; Agesilaus, ac ipse Alexander Macedo, ōnibus tam domi quàm foris esse videbêre. Atqui ego prolixius, quàm instituerā, hæc ad te ideo scribo, quod te in Lituaniam rediturum mox comitijs absolutis, rumor est. Quod ne facias, te per dignitatem tuā Regiam, quæ tibi esse charissima debet, oro obtestorq;. Nam si tam citò ac vix salutatus Rex à nobis Vilnā redieris, pessimè (pace tua dicam) existimationi tuæ apud omnes consules: dicemus, euntemq; talibus vocibus persequemur: O Cyre noster, tam ne citò hinc? cur vitas oculos? cur fugis lucē? aut illud: Hoc est Regem esse? aut, hic si sciret, quid sit Rex, in Lituaniam ne iam rediret. Quod ne accidat, acquiesce nūc precibus meis, & abiecto Vilnæ desiderio, mox te ostende in armis, Russisq; te ad videndum & pertractandum præbe. Hostes etiam tuos perterrefacias aduentu subito in Russiam tuo; ita vt omnis illa lues Asiatica, sciat te vigilantem Regem nobis datum esse, ac regni huius fidum custodem. Verùm hæc nos frustra tē monemus, ac præscribimus tibi omnia, nisi tu habueris domitas cupiditates tuas; quæ cùm inualuerint, omnē sensū humanitatis virtutisq; è nobis tol-

Russorum querelæ.

bis tollunt. Quemadmodum enim quidam morbo aliquo, & sensus stupore, suauitatem cibi non sentiunt; sic cupiditas libidinosa atque præceps, stupidam adolescentiam reddit, iniustam atq; mollem: occludit illi oculos, ne pernitiem suam videat: aures etiam illi obturat, ne verba salutaria audiat: solius veneris contactũ illi inculcat; ad cuius vsum, cuncta visa, audita, odorata, ac gustata vertit: qua vt liberius perfruatur, iuuenilis ætas, pudorem illi antè omnia soluit, cum quo virtus vna perit, omnisq; rerum honestarum cura, cuius rei illud triste quidem exemplum, sed ad cauendum apprimè Regibus vtile à Poëta describitur hisce versibus:

Libido Regi fugiens ad.

Non cepta assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portusué aut propugnacula bello
Tuta parant, pendent opera interrupta minæq;
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Vides vt Dido illa infelix, nouam cui condere Iupiter vrbem dederat, libidine quasi peste correpta quadam, omnia negotia Reipub. intermiserit. Sic illi extorserat libido è manibus totum opus regni: torporem verò, atq; rerum neglectum ingesserat. Fugit enim laborem libido, corporiq́ue parcens, soli Veneri illud seruat illibatum. Et cùm to-

tum hominem libido occuparit, ita illum miserum facit, vt illum alieno corpori, tanquam Prometheum Caucaso affixum reddat, vt non amplius iuris sit sui: facitq; vt in alieno corpore viuat, ab illo circumagatur, hucq;. atq; illuc miserandum in modũ circumferatur. Illam enim quam amat, vt idẽ bonus canit Poëta,

Absens absentem audit/que videtque.

Amantes miseri.

Ita omnis libidinosi animus miser est, vt alienum semper intueatur corpus, negligat verò suum, seq; ipsum indignissimè profundat: nihil magni, neque quod homine sit dignum, homo libidini additus, cogitat: non dignitatis illi cura est, nõ publicæ vtilitatis: immersusq; in hoc cœno, asper sibi ipsi est, inhumanus, sæuusq; adeuntibus, qui alieno arbitrio viuens, vt suauius insaniat, adhibet conuiuiũ, potat, nudus saltat: & vt omnem faciem deponat honestatis, incedit mascharatus. Atqui hæc sunt incunabula Neroniana Auguste Rex: ab his ille initijs profectus, ad euertendum imperium Romanũ accesserat. Cùm enim media in libidine ipsius arderet furor, vinumq; quasi oleum furori ille suppeditarer, quod flagitium ille in se nõ admisit? quo scelere Romam non confecit? quos homines non occidit? leges non euertit? quam pudicitiam, quam

religionẽ

religionem ex vrbe non eiecit? At illud monstrum conflatum erat ex libidine, quæ temulentiam peperit, hæc verò iracondiam. ita Nero cùm in humana forma quasi tres quasdam immanes beluas gestaret, nempe libidinem, temulentiam atq; furorem; quem illius hominis motum, quam agitationem, quos ad maleficium impetus fuisse censes? propone tibi animo: si quis in cutem humanam insueret hæc tria effera animalia simul, Aprum, Vrsum, & Leonem, quæ species quæso illius cutis esset? quæ agitatio? næ tu malles talem cutim, cùm iactationem ipsius ac rugitũ horribilem videres, cœlo potius quàm ex aliquo loco vicino aspicere. Cuiusmodi cùm Nero esset, Romanum quidem deuorauit imperium, sed tamen postea ipse se vltus est: ipse enim se postea interemit, seraq; licet, debitas tamẽ pœnas Reipub. persoluit. Hunc exitum habuit illius libido, quæ incitata violentia ac furore incensa, post crudelem matris cædem, in tartara præceps abijt. Ergo huius exemplo tu cautius viues, memorq; sis, nullum Regem malum esse natura, sed consuetudine effici. Qui enim Rex se cupiditate primùm obstrinxit praua, deinde potat assiduè, postea autem furit, vt hodie ita & cras; certò certius scito, hunc Tyrannum fore nequissimum, Neroniq́ue similimum.

Nero qualis.

mimum. Proinde in hac tua iuuenili ætate, præcepto Diui Pauli, fuge libidinem; vt hac liberatus, facilius temperatè, manſuetèq; viuas: in eoq; plus ætate, virtus tua, Regiaq; dignitas apud te poſsit. Quo autem alio cupiditatem libidinemq; ineuntis ætatis tuæ coërceas, quàm eo, quod præcepit Apoſtolica vox: Vnuſquiſq; inquiens, propter fornicationem habeat vxorem ſuam. Vxorem ergo ducas, quæ ferocem adoleſcentiam tuam, ſuaq; ſponte in libidinem procliuem, in officio contineat. Vxor ergo ipſa ſit modus atq; finis eius cupiditatis, quam natura tibi ad procreandum largita eſt: ſine qua, vxore inquam, adoleſcentum vita, ſoluta, vaga, incerta, impudica, infamiſq; eſt. Quare cùm abſque vxore te continenter, ſobriè, ac manſuetè viuere non poſſe cernas; ſumma cura hanc tibi confeſtim deliges, cum qua ætatem benè ac pudicè exigas. Et quoniam tu duas perſonas ſuſtines; alteram priuati hominis, alteram Regis; meminiſſe debes in ducenda vxore, te hæc duo ſpectare oportere. Primùm eſt, vt tibi ducas vxorem, cum qua tu cubes: Secundùm eſt, vt habeas Reginam, cum qua nobis regnes. quòd ſi ex matrimunio tuo alterum horum defuerit; imperfectū illud erit, minimeq; probabile. noli enim putare, eandem eſſe rationē nubendi Re-

Remedium libidinis vxor.

Vxor Regia qualis.

di Regum ipsorum, quæ est priuatorum hominū: homo enim priuatus ipse sibi ducit vxorem, in eoq; tam bonum quàm malū illius solius est qui duxit: nullius præterea alterius; sat tamen benè duxit, si honestam morieramq; duxit. At Regum alia ratio est: neq; enim est curandum tantùm Regi, vt vxorem bene moratam morigeramque ducat; sed vt ea quoq; commodo emolumentoq; sit regno. quæ regnum copijs ditet: noua societate iuuet: pacē populis conciliet: ac dignitarem, authoritatē, & maiestatem regno adferat. quæ non tantùm vxor, sed consors, non thori solū, sed eriā regni tui sit. Quā etiam ob rem, vt socia regni vxor Regis videatur esse atq; particeps, Reginæ vetusto more ad instar Regum ipsorum vnguntur, coronantur, ac Reginæ Dei gratia appellantur, atq; ita salutantur. doteq; ipsarum certis in possessionibus ipsius regni assignantur. Talem tu vxorem Ferdinandi Romanorum Regis filiam Auguste duxeras, quæ incredibiles felicitates huic regno videbatur attulisse: famam primò egregiam, morum atq; pudicitiæ: deinde totius ferè Europæ societatem, ac fœdus cum Carolo Cæsare, & Ferdinando Rege: pacem item cum Germaniæ principibus: summā postremò beneuolentiam multorū hominum. Quæ quoniam fa-

Commoda coniugii Regii.

to nobis aduerso nuper extincta est, huic tu simi-
lem quæras quamprimùm, quæ eadem bona tibi
regnoq; tuo afferat, quæ illa attulerat. In eoq; sanè
esto diligens. Si enim tu in despondenda tibi vxore
rationem tui tantùm habueris, non autem etiam
nostri; quanta Rempub. mala sequentur, vide. Pri-
mò, illa nobis erit inuisa ingrataq;. Deinde te ipsũ
odiosũ exosumq; nobis reddet. Dolebimus enim
te rationes tuas priuatas potiores duxisse commo-
dis nostris publicis. Tum si quod bellum finitimũ,
aut si quæ vis externa nobis fuerit molesta; tuum
matrimonium accusabimus: de te ipso quæremur,
ac dicemus: potuit hoc bellũ non accidisse nobis:
potuit pax in rer nos & finitimos nostros constare,
si Cæsaris filiam, aut Ferdinandi, aut illius, aut isti-
us præpotentis Regis, Rex noster vxorẽ duxisset:
nunc verò, cùm is desertam ab amicis duxerit, soli
sumus relicti. in medio vndiq; angustiæ sũt nobis:
Hostes Poloniæ. ab Aquilone Moschouia nos premit: ab Oriente
Scythia atq; Valachia: à Meridie Turca ex Vnga-
ria: ab Occidente verò Germania etiam nobis est
infesta. nusquam auxilij restat spes: vndiq; nos me-
tus ambit & formido: actũ est: perimus vnius ado-
lescẽtis culpa. Tum etiã in aurẽ fidelem alter alte-
ri illud insusurrabimus: Quid? hocné nos feremus?

vt vnius hominis causa tantum regnum pereat? tot gentes atq; nationes perditum eant? tamque vetus atq; potens Respub. pereat vnius adolescentis libidine? Tales voces erunt in ore nobis, & aliæ multæ consimiles, quans nunc animus meminisse horret; difficile enim est non dicere, cùm doleas. Quod, ne accidat, diligēter prouidebis: senatusq; tui iudicio, vxorem tibi deliges, & tuo cubili, & hoc illustri regno dignam: in eoq; imitabere auum tuum Casimirum, patrem tuū item Sigismundum, qui ductis vxoribus, regnum hoc stabilierunt. Duxerat enim auus tuus vxorem filiam Alberti Archiducis Austriæ, qui idem Rex Romanorum fuit: pater autem tuus matrem tuam clarissimā & nobilissimam fœminam, ex veteri Regum Neapolitanorum familia, in matrimonio habuerat. hos sequere potius, quàm Vladislai proaui tui factum deuium, qui magna inuidia ac summa obtrectatione vxorem è suo regno Granouskam viduam duxerat; probam quidem illam & honestam, sed vxorem tamen priuato alicui homini aptiorem quàm Regi: quæ tamen ipsa duobus annis non plus cum Rege viuens, cum publica totius regni gratulatione, non vncta, neq; coronata, neq; Regina appellata, defūcta fuit. Tantū odiū patrum nostrorū in illas nuptias fuit. In cuius *Exempla.*

defunctæ locum, Vladislaus proauiam tuam duxerat Zophiam Russiæ ducem. Sume tibi ad imitandum ex proauo tuo, quod honestum Regiumq; in illo fuit: quod verò inhonestum, ac turpe in eo videris; id fuge ipse, atq; repudies, & ne repetas vetera. proxima ista exempla patris & aui tui propone tibi: hos tu sequere: hos imitare: ad illorũq; exemplum duc vxorem Maiestate tua dignam; quæ hisce perturbatissimis temporibus iuuet regnũ tuum nouis societatibus atq; amicitijs: pace item ac fœderibus illud muniat: & in illo quietem, otiũ, ac tranquilitatem constituat; vt tu summa hominum beneuolentia, honestissmè, ac sine vlla obtrectatione, in Polonia cum illa regnes; vtq; cum vxore socia tuæ adolescentiæ, ac consorte thori tui, diu viuas, fausto feliciq, omine; vt nos ex tuo sacrosancto thoro habeamus duces, principes, atq; Reges, indubitatosq; regni tui hæredes. Talem vxorem cùm nactus fueris, tota Polonia venienti se illi obuiam effundet: aduentum gratulabitur: occurremus illi cum canticis & choris, læto pæane, nouã sponsam tuam, Reginam autem nostrã consalutantes; quam introducemus in thalamum matris tuæ clarissimæ atq; castissimæ fœminæ, veluti sanctam quandam atq; pudicam Rebeccam in tabernaculum Saræ: vt

tu cum

tu cum illa lætêre Dijs hominibuſque approbantibus; vtq; ex ea videas filios certos filiorũ tuorum, & pacem ſuper Iſrael. hoc & te facere, & nos optare par eſt. His tu præceptis Auguſte Rex atq; admonitis, temeritatem adoleſcentiæ vinces: & cùm illi hæc iſta frena temperantiæ cõtinentiæq; iniecẽris; faciliorem animũ ad res magnas gerendas habebis, qui ibi minimè valet, vbi libido totum occupat. Quæ ſi nuſquã apud te valuerit, facilè nos docebis, ab excellenti eximiaq; tua virtute, progreſſum ætatis expectari non oportere. Ages ergo in regno viri fortis ꝓperat quodq; ætas negauit, id ſupplebit virtus tibi. Multorumq; exemplis tibi ad id perſuade, qui admodum adoleſcentes, tantas res geſſerunt, vt ſuum imperium auxerint, nomen ornarint. Et ne infinita perſequar: Vnus Alexander Macedo tibi ſatis exẽpli ad res magnas ſit, qui ab in eunte ætate, res maximas gerens, trigeſimo tertio anno, mortẽ obijt: deuictis iam Græcis: domitis Perſis: ac tota Aſia ſubacta, ex quo iudicari poteſt virtutẽ Regum in rebus gerendis plus poſſe, quàm ætatem. Verùm ad id, in quo fuit Alexander, ijſdem tu eas itineribus: fuit enim ille ſumma temperantia libidinum adoleſcens, ſummaq; laborum tolerantia: atq; ſub dio exercitationem ſibi comparauerat:

Alexandri continentia.

nunquam siccus cœnauit: nunquam nisi sudans accubuit: nunquam nisi siciens à cœna surrexit: raro sub tecto, sæpè autē sub dio cubauit: lectulo libero, eoq; militari vtebatur; ita, vt ante Babiloniam captam, mulier quid esset, nesciret. ita ille, cùm & nocturno & diurno tempore militans viueret, formidabilis hostibus, charus autē suis fuit. Nam cùm in re militari hæc duo summa sint, obedientia & perseuerantia; non alio duci fidere milites illi magis, neq; durare, quàm Alexandro poterant: nec iniuria; videbant enim simul sudantem, algentē, ac laborantem Regem: commune gaudium illis fuit cum Rege, aliquo bono parto; communis vicissim dolor illo amisso. Tum verò si quid aduersi accidebat; videbant primùm adesse, vltimum verò abesse in periculo Alexādrum: vigilare: plus metuere: in metu prospicere: res difficiles cōsilio gerere: integritate tueri, virtute verò conficere; vt meritò milites & obedire, & in eo ipso spem habere maximam vellent. Iam verò, quis hoc duce in bellis illis, quæ is gesit, acerimus non perseueraſſet? si enim bellum æstate gerebatur, plus in sole arsit? si in hyeme, plus niue alsit quàm postremi militum. in laboribus item militaribus, in vigilijs, in fame, in siti, vt in exercitu, sic in his quoq; princeps Alexāder fuit.

Quod

Quod tum vel imprimis apparuit, cùm per deserta Syriæ, aridaq; loca, agmen duceret siti perditũ. & cùm illi proficiscenti vltro quidam haustum aquæ frigidæ offerret; ille præ le militîbus siti iam enectis illud obtulit, reclamante exercitu: Viuas vero, inquiunt, modo ipse Alexander: nõ deerit tibi hic exercitus: quòd si tu nobis peribis; exercitus hic vnà interibit. Tanta erat perseuerantia militũ illorum, vt fœdam mortem non recusarent, modò ab Alexandro viuo non discederent. At hæc tanta militũ perseuerantia, nõ aliô, vt vides fuit parta, quàm labore ducis; vt mirum iam non sit, Asiam ipsam huic tam excellenti virtuti succubuisse. Contrarijs enim rebus, Alexander aluit virtutem domi & victoriam quæsiuit foris. Vicit enim Persas opulentos, inopia: Græcos luxuriosos, cõtinentia: Indos desides, vigilãtia: Caucasum denique ipsum, deuicit siti, labore, aiq; inedia. Sic ille obedientia, perseuerantiaq; militum, cùm imperium vtroq; Oceano terminasset; nõ solùm victor orbis terrarum fuit, sed etiam exemplum victoriosis Regibus est factus: quem ego tibi ideo descriptum propono, vt illius exemplo ætas te ab his quæ magna concupiueris, non deterreat: ex hoc enim Rege, discès regna atque bella à Regibus, animi viribus magis

Victoriæ Alexandri ratio.

quàm

quàm corporis administrari. Tu modò ad exemplum Alexandri, subduc corpus tuum libidini, illudque vt iam dixi in Russiam transfer, vbi algeas, esurias, ac sitias, ac vbi nõ videas formas venustas, nõ audias cantilenas, non odores vnguenta, non gustes delicata, non tangas impudica; sed ea quæ viri fortis & robusti Regis sunt, assiduè illic videas, tractes, ac in his sis. Ibi tu milites hilares ac tui amantes facies: corpora illorum exercebis, animos parabis onus belli ferre, ac tibi obedire, tecũq; durare velle consuefacies. Hostes etiam tui, cùm audierint te hac ista continentiæ atque militiæ laude florere, abstinebunt à tuo, atq; item nostro: tuumq; nomẽ plus quàm arma metuent: vt ita glorioſus Rex in Polonia regnes, famaq; vsque ad sydera notus fias. tu modò sensum huius gloriæ iam nunc fideliter degustes. Ad eamq; hac ista via sapientiæ, iustitiæ, fortitudinis, atq; continentiæ contendas, quã tibi hoc in scripto fideliter proposui. Noli quærere purpura aut byſſo laudem apud homines, non inutilẽ potentiam, non inuidiosas opes, non cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam, anteferas veræ, graui, solidæq; gloriæ; quæ illa sit summa apud te ac postrema, vt Poloni natum te sibi atq; datum esse Regem gaudeant, vtq; te charum habeant sa-

Quibus rationibus Rex laudem quærat.

lutarem que

lutaremq; Reipub. esse arbitrentur. Cum hac gloria tu nihil comparandum putes: hanc omnibus opibus tuis præfer, vitaq; ipsa tueare: quam etiam vt consequaris, omnem vim ingenij, quæ sũma est in te, in hac ista meditatione consumes.

Scriptum etiam hoc meum benignè suscipies, illudq; leges: nec verò requiras ipsius scriptoris nomen, sat tibi sit fidelẽ subditum tibi tuum esse, qui hæc ad te miserit. quòd si tu talibus scriptis lætabere, suppeditabit fortasse fides erga te nostra, si non maiora, vberiora certè quidem quàm hæc sunt: quæ ad te deinceps mittemus: tu interea benè vale, felixq; nobis regna. *Conclusio operis.*

FINIS.

1552

75'52.
2